

Eetu Kupulisoja

PAKOLLINEN PAHA VAI MAINIO MAHDOLLISUUS?

Mikä on kuvatekstin rooli sanomalehden journalistisessa juttuprosessissa?

PAKOLLINEN PAHA VAI MAINIO MAHDOLLISUUS?

Mikä on kuvatekstin rooli sanomalehden journalistisessa juttuprosessissa?

Eetu Kupulisoja
Opinnäytetyö
Syksy 2014
Viestinnän koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma, journalismi

Tekijä: Eetu Kupulisoja

Opinnäytetyön nimi: Pakollinen paha vai mainio mahdollisuus? Mikä on kuvatekstin rooli sanomalehden journalistisessa juttuprosessissa?

Työn ohjaaja: Pertti Sillanpää

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2014

Sivumäärä: 53 + 4 liitesivua

Opinnäytetyössäni selvitän, miten sanomalehtien toimitusten työntekijät suhtautuvat kuvatekstiin ja miten he sellaisen juttuihinsa luovat. Aiheen valitsin oman kiinnostukseni pohjalta. Omasta käyttäytymisestäni olen huomannut, että mikäli luen sanomalehteä, katson ensimmäisenä kuvaa ja sen jälkeen luen otsikon ja kuvatekstin. Mikäli taas tuotan sisältöä sanomalehteen, otan ensin kuvan, kirjoitan sen jälkeen leipätekstin ja vasta lopuksi kirjoitan kuvatekstin.

Tutkielmallani halusin selvittää, kokevatko muut toimittajat kuvatekstin samalla tavalla. Halusin myös tietää, ketkä kuvatekstien tekemisestä käytännössä vastaavat ja minkälainen tarina julkaistavien kuvatekstien takana on.

Tutkimuskohteenani toimivat seitsemänpäiväiset maakuntalehdet Kaleva ja Keskipohjanmaa. Molemmat lehdet toimittavat omilla alueillaan samaa tehtävää. Aluksi analysoin viiden päivän ajan kuvatekstejä molempien lehtien printti- ja verkkoversioista. Tämän jälkeen listasin mieltäni askarruttaneet kysymykset paperille ja tein teemahaastatteluja molempien lehtien toimittajille, valokuvaajille, toimitussihteereille ja toimituspäälliköille.

Sain vahvistuksen oletukselleni, että oma toimintatapani kuvatekstin tekemisessä on yleinen myös muiden työprosessissa. Toimittajat kertoivat, että aikaa kuvatekstin tekoon kuluu hyvin pieni osa kokonaisuudesta, ja yleensä se tulee tehtyä viimeisenä, kun kaikki muu on jo valmista. Molemmissa lehdissä kuvateksteistä vastaavat pääosin kirjoittavat toimittajat eivätkä valokuvaajat osallistu prosessiin kuin hyvin satunnaisesti, jos silloinkaan. Toimitussihteerit sen sijaan taittovaiheessa muokkaavat kuvatekstejä säännöllisesti, mutta heidän tietämyksensä asiasta on hyvin usein hatarampaa kuin toimittajan tai valokuvaajan, joten heidän tekemänsä kuvatekstit harvoin pääsevät yhtä syväälle aiheeseen kuin jutun kirjoittajan tekemät.

Saamieni vastausten perusteella kuvatekstien laadun kohentamiseen on olemassa kaksi yksinkertaista keinoa: kuvatekstin laatijan (toimittajan) henkilökohtainen skarppaaminen sekä toimittajan, valokuvaajan ja jutun taittajan yhteispalaveri, jossa he miettivät kuvatekstiä yhdessä.

Asiasanat: kuvateksti, journalismi, kuvajournalismi, sanomalehti, verkkolehti

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Communication, Option of Journalism

Author: Eetu Kupulisoja

Title of thesis: What Is the Role of Caption in Journalistic Work Process of Newspapers?

Supervisor: Pertti Sillanpää

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2014

Number of pages: 53 + 4 appendices

The aim of this thesis was to find out how journalists regard to a caption as a part of journalistic work process and how they create captions to their own stories.

When people are reading newspapers, they first check out the picture and then read the caption. When people are creating newspapers, they write everything else first and the caption at the very late point of the process. This thesis was made to detect whether this statement is true or not. It also aimed to find out who is responsible for creating captions and what kind of story there is behind the captions.

As study material there were two daily newspapers, Kaleva and Keskipohjanmaa. Both newspapers have same kind of a role in their own areas. First five print and web newspapers were analysed. Then the data from the journalist, photographers, sub editors and managing editors were collected by semi-structured interviews.

The results shows that the abovesaid hypothesis is correct: creating the caption is the writers' job and plays a really small part in the work process. Photographers participate to this process very seldom. Sub editors edit captions regularly, but they do not have as much information as the writers and photographers. Captions made by sub editors are typically more universal.

According to the results there are two simple methods to increase the quality of captions. First, the journalists have to personally decide to use more time and effort in making captions. Secondly the journalist, photographers and sub editors could have a meeting where they process the caption together.

Keywords: *caption, journalism, photo journalism, newspaper, online newspaper*

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 EI KUVAA ILMAN TEKSTIÄ.....	8
2.1 Otsikon veroinen tehokeino.....	9
2.2 Journalismin tehtävä ja tavoitteet.....	11
2.3 Kuvan rooli journalismissa	11
2.4 Kuvatekstin monet muodot.....	12
2.5 Preesensissä vasemmalta oikealle	14
2.6 Muna vai kana?.....	15
2.7 Kuvaajan nimi – osa kuvatekstiä vai ei?	16
3 AINEISTOT JA MENETELMÄT	19
3.1 Analyysia ja haastatteluja	19
3.2 Tutkittavat sanomalehdet.....	20
3.3 Lehtiä ja niiden tekijöitä.....	21
4 JOTAIN UUTTA, JOTAIN VANHAA.....	23
4.1 Taso heittelee kovastikin.....	23
4.2 Liika toisto on pahasta	24
4.3 Kuva voi olla oma tarinansa	26
4.4 Verkossa tykätään tiivistää.....	27
4.5 Vain vähän samoja sisältöjä.....	31
5 KUVATEKSTIN ARVO TEKIJÖIDEN TIEDOSSA.....	33
5.1 Lisätieto on ydinasia	33
5.2 Yleensä viimeisenä – mutta syystä	35
5.3 Toimittaja kantaa päävastuun, kuvaaja minimaalisessa roolissa	36
5.4 Kuvateksti kiinnostaa kuvaajaa	38
5.5 Toimitussihteeriltä vaaditaan urheiluhenkeä	38
5.6 Nykytaso tyydyttää.....	39
5.7 Ohjeistukset loistavat poissaolollaan	40
5.8 Ei tarvetta kuvatekstitoimittajille	41
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	42
6.1 Jatkovaa valintaa	42
6.2 Parannusehdotukset	43
6.3 Verkossa enemmän ilman kuvatekstiä.....	45
7 POHDINTA	47
LÄHTEET.....	50
LIITTEET	54

1 JOHDANTO

Kuvateksti. Tuo pieni pätkä sanaleikkelyä kuvan alla. Pätkä, jonka sanomalehteä silmäillen selaava lukijakin todennäköisesti lukee. Pätkä, jonka toimittaja sutaisee puolihuolimattomasti, kun kaikki muu on jo tehty.

Nykyihmiset ovat tunnetusti kiireisiä. Kun he selaavat sanomalehteä, moni kiinnittää huomiota vain otsikkoon, ingressiin, kuvaan ja kuvatekstiin sekä joissain tapauksissa myös faktalaatikoihin ja muihin helposti tavoitettaviin elementteihin. Mikäli nämä osat eivät saa lukijaa kiinnostumaan, hän kääntää sivua ja hyppää seuraavan jutun pariin. Kuvateksti kuuluu siis tuohon erittäin tärkeiden osien joukkoon, joilla on mahdollisuus koukuttaa lukija käymään läpi myös osista raskain, leipäteksti. Sen merkitys juttukokonaisuudessa yllättää monet, mutta toimittajat eivät hyödynnä sen potentiaalia läheskään maksimaalisesti.

Kun itse kirjoitan lehtijuttuja, harmittavan usein laiminlyön tuon vaikutusvaltaisen palasen. Kun olen saanut jutun tehtyä, huomaan, että kuvatekstilaatikko ammottaa tyhjiyttään. Sitten poimin viimeisillä voimillani jonkun yksityiskohdan tekstistä ja siirrän sen kuvatekstiin. Toimin siis malliesimerkinä huonosta suorituksesta.

Oma käytösmallini sai minut pohtimaan kuvatekstiä laajemmalti. Lehtien visuaalinen ulkoasu on aina kiehtonut minua, mutta kompetenssini ei riitä syvällisen kuvajournalistisen analyysin toteuttamiseen. Tästä syystä yhdistin opinnäytetyöhöni ydinosualueeni, sanallisen viestinnän, ja sen kautta tutkin, miten sanomalehden kuvituksesta saa verbaalisen osan avulla luotua mahdollisimman houkuttelevan kokonaisuuden. En itsekään muista saaneeni kuvatekstin tekoon erityisiä ohjeistuksia. Kerran eräs vanhempi kollegani ohjeisti, että kuvateksti on hyvä paikka kertoa jokin tarina tai yksityiskohta, joka ei varsinaiseen leipätekstiin mahtunut. Tämä on mielestäni mainio ohje, ja oikeastaan ainoa, jonka olen saanut.

Opinnäytetyöni tietoperustana toimii viestinnän alaa käsittelevää kirjallisuutta sekä verkkolähteitä. Keskeinen lähde teos tutkielmalleni on Elina Heikkilän kirjoittama *Kuvan ja tekstin välissä*. Käytän lähteinä myös monia journalismia käsitteleviä oppikirjoja. Useat teokset käsittelevät kuvatekstiä muutamalla rivillä, mutta syvällisiä ohjeistuksia ei helposti löydä. Olisiko siinä yksi syy, miksi kuvatekstien saama huomio jutuntekoproosessissa on niin vähäinen?

Yksi osa tietoperustaa on myös oma käytännön kokemukseni toimittajan töistä. Mikäli jollekin väitteelle tai tulkinalle ei ole merkitty erillistä lähdettä, se on oma ajatukseni, joka on todennäköisesti kummunnut omista kokemuksistani ja havainnoistani työelämässä.

Otan tutkimuskohteiksi kaksi seitsemänpäiväistä maakuntalehteä, Kalevan ja Keskipohjanmaan. Aineistossani analysoin viikon arkipäivien ajan (maanantaista perjantaihin) kummankin lehden kuvatekstejä sekä paperilehdestä että verkkosivuilta. Keskityn tutkimuksessani vain lehtien omien toimittajien ja valokuvaajien tuottamiin sisältöihin, enkä huomioi avustajilta, uutis- ja kuvatoimistoilta tai muilta ulkopuolisilta lähteiltä tullutta materiaalia. Toimituksen ulkopuolelta tulevan sisällön taustalla oleva juttuprosessi on mahdollisesti erilainen, eikä sen selvittäminen ole tässä tutkielmassa olennaista. Opinnäytetyöni analyysiosiossa selvitän, millaisista osista kuvatekstit muodostuvat, millaiset elementit niissä toistuvat sekä kuinka hyvin kuvat ja kuvatekstit tukevat toisiaan. Tutkimusosassa haastattelen molempien tutkimieni lehtien työntekijöitä ja kyselen heidän tottumuksiaan ja näkemyksiään kuvatekstien teosta.

Mikäli tutkimuksessa selviää, että muutkin luovat kuvatekstit samalla tavalla kuin minä, niiden tasoa olisi mahdollista nostaa jonkin verran. Koen, että tutkielma on joka tapauksessa arvokasta tehdä: mikäli oma tapani osoittautuu yleiseksi, se paljastaa sanomalehtityöstä löytyvän selkeän kehityskohteen, jossa kaikki voivat henkilökohtaisella panoksellaan skarpata. Mikäli taas näin ei käy, se kertoo, että toimittajat osaavat hommansa, ja minulla on selkeä kehityskohde. Toivon joka tapauksessa, että tutkielmani saa toimitusten ihmiset miettimään kuvatekstiä entistä enemmän ja huomaamaan sen todellinen lukuarvo.

2 EI KUVAA ILMAN TEKSTIÄ

Kuvia ja tekstejä esiintyy kaikkialla. Myös kuvateksteiksi luokiteltavia tekstejä esiintyy joka puolella: netissä, televisiossa, lehdissä, mainostauluissa, vessojen seinillä ja alikulkuramppien taideteoksissa. Tässä tutkimuksessa keskityn sanomalehtien kuvateksteihin, ja vielä tarkemmin sanottuna sanomalehtien uutiskuvien kuvateksteihin. Pysin löytämään vastauksen kysymykseen, mikä on kuvatekstin rooli journalistisessa juttuprosessissa. Haluan selvittää, miten kuvatekstit muodostuvat: missä vaiheessa juttuprosessia ne luodaan, kenen toimesta ja paljonko niiden laatimiseen nähdään vaivaa. Lisäksi haluan selvittää toimittajien, valokuvaajien ja toimitusten muiden työntekijöiden mielipiteitä siitä, millaisista osista hyvä kuvateksti rakentuu.

Sanomalehden journalistisella juttuprosessilla tarkoitan tässä opinnäytetyössä sitä matkaa, miten valmis juttu syntyy sanomalehden sivulle. Sen vaiheita ovat esimerkiksi ideointi, näkökulman rajaus, taustatietojen etsintä, haastateltavien valinta, haastatteluiden tekeminen, valokuvan ottaminen, tekstin kirjoittaminen, kuvan käsitteleminen ja lopuksi taittaminen sivulle. Pienemmissä lehdissä kaikki vaiheet voivat olla saman henkilön käsialaa, mutta esimerkiksi Kalevassa ja Keskipohjanmaassa mukana on tyypillisesti vähintään neljä eri henkilöä: toimittaja, valokuvaaja, toimitussihteeri ja toimituspäällikkö. Taittovaiheessa mukana on usein myös erillinen taittaja. Haluan tietää, missä kohti edellä mainittua prosessia kuvateksti luodaan ja kuinka suuren ajallisen ja panostuksellisen siivun koko prosessista se vie. Käytän tutkielmassani nimenomaan sanomalehden journalistisen juttuprosessin käsitettä, koska se on konkreettisempi ja rajaa tutkimuskohteeni sanomalehden journalistiseen työhön erotuksena muusta journalistisesta sisällöntuotannosta.

Ennako-oletukseni on, etteivät toimittajat juurikaan käytä resursseja kuvatekstin tekemiseen. He laativat kuvatekstin vasta viimeisenä sisällyttäen siihen jotain leipätekstissä mainittua, tyypillisesti jonkun sitaatin kuvassa olevalta henkilöltä. Heikkilän (2006, 48) siteeraaman Päivi Savelan (joka nykyään työskentelee Keskipohjanmaan toimituspäällikkönä) mielestä kuvatekstin tulisi vastata mahdollisimman moneen uutisen perinteisistä uutisen kysymyksistä: mitä, missä, milloin, miksi, miten, kuka. Oletukseni mukaan näistä kysymyksistä vastataan kuvateksteissä vain pariin, tyypillisesti kysymyksiin ”missä” ja ”kuka”.

Oletan myös, että kommunikaatio erillisen valokuvaajan kanssa on vähäistä. Mikäli kuvaaja itse on tunnollinen ja haluaa vaikuttaa prosessiin, se varmasti onnistuu. Tällöin hän pohtii kuvatekstiä yhdessä toimittajan kanssa. Oletan kuitenkin, että valtaosassa tapauksia valokuvaaja ajaa kuvat toimitusjärjestelmään ja antaa kenties toimittajalle pientä vinkkiä kuvan taustoista, mutta lopputuotteen tekeminen jää toimittajan harteille.

2.1 Otsikon veroinen tehokeino

Sanomalehtikuvaan kuuluu erottamattomana osana kuvateksti. Kumpaakaan ei saa väheksyä, sillä molemmat tarvitsevat toisiaan: kuva vahvistaa tekstin vaikutusta, ja teksti vie selittäjän ominaisuudessa kuvan uudelle tasolle. Vakuuttavan lopputuloksen saavuttamiseksi molemmat ovat elintärkeitä. (Suhola, Turunen & Varis 2005, 161.)

Kuvatekstin merkitystä sanomalehden juttukokonaisuudessa ei saa aliarvioida. Pyhänä kolminaisuutena nähdystä paketista otsikko-ingressi-kuvateksti jokainen tukee toisiaan, ja kaikkien ollessa kunnossa, ovat kaikki kolme yhdessä huomattavasti enemmän kuin osiensa summa. Lukuarvoltaan kuvateksti on edellä mainittujen osien tasolla, kilpaillen jopa otsikon kanssa. (Suhola ym. 2005, 161.) Myös leipäteksti on syytä nostaa mukaan vertailuun. Leipäteksti nähdään jutun selkärankana, vaikka se on juttukokonaisuuden raskain ja vähiten luettu elementti. Kuvan tehtävä on näyttää se, mitä leipätekstissä ei voi sanoa kuvalla. Kuvateksti taas selittää sen, mitä kuva ei pysty näyttämään. (Kotilainen 2003, 41.) Kuvatekstistä voisi vetää vielä viivan leipätekstiin ja todeta, että leipätekstin tehtävä on kertoa kaikki se, mikä kuvatekstiin ei sovi. Heikkilän (2006, 15) mielestä kuvatekstin tulee olla ymmärrettävissä myös itsenäisenä elementtinä, korkeintaan otsikon kanssa luettuna, eikä siinä saa olla suoraa viittauksia leipätekstiin. Tämä ajatusmalli sotii omaa lähtöajatusani vastaan: jos kuvateksti viittaa kiinnostavalla tavalla leipätekstiin, lukija kiinnostuu aiheesta ja tämän kiinnostuksen vallassa alkaa lukea myös leipätekstiä.

Aiheesta on kirjoitettu jonkin verran. Kuvatekstiä käsitellään useammassa teoksessa, mutta useimmissa vain kovin pintapuolisesti, ainoastaan muutamalla sivulla tai muutamassa kappaleessa. Kattavin kuvatekstiä käsittelevä suomenkielinen teos on Elina Heikkilän kirjoittama *Kuvan ja tekstin välissä*. Koska se käsittelee todella samankaltaisia aiheita kuin oma tutkielmani, se käyttää lähteenä hyvin kattavasti muita aiheesta kirjoitettuja teoksia. *Kuvan ja tekstin välissä* on kuitenkin vuodelta 2006, joten alkuperäisten lähteiden löytäminen on hyvin haastavaa.

Myöskään journalismin oppikirjat eivät pureudu kuvatekstiin kovinkaan syvällisesti. Kuten vanha sanonta kertoo, mitä kylvää, sitä niittää. Tämän voisi nähdä vaikuttavan myös journalismissamme: kun kuvatekstien tekemisen tueksi on luotu vain muutamia pintapuolisia suuntaviivoja, eivät tuloksetkaan voi olla kovin mestarillisia. (Heikkilä 2006, 13–14.)

Vaikka Lauri Kotilainen on laatinut oman oppikirjansa jo yli kymmenen vuotta sitten, hänen viestinsä on toimiva vielä tänäkin päivänä. Kotilainen (2003, 38–39) korostaa toimittajille, että jutun herkkuisimmat palaset tulisi käyttää näkyvimpiin paikkoihin: otsikkoon, ingressiin ja kuvatekstiin. Kotilaisen mukaan lukija pystyy erottamaan jo nämä elementit silmäiltyään, onko juttu hyvä vai huono; onko se kiinnostava, kannattaako sitä lukea. Mikäli ei ole, lehden sivu kääntyy armotta. Kotilainen löytää ”väsähtäneille ja mitäänsanomattomille” teksteille muutaman helpon selityksen, joista etenkin ensimmäisenä mainittu kiehtoo minua tämän tutkimuksen osalta. Myös muut ovat hyviä ja tarpeellisia huomioita:

- Jutun kirjoittaja tekee otsikot, väliotsikot, ingressit ja kuvatestit viimeksi ja kiireessä, pakkopullana, huitaisten.
- Jutun kirjoittaja ei tee muuta kuin leipätekstin, ja asiaa täysin tuntematon jutun käsittelijä lisää nuo vahvat elementit juttuun vanhalla rutiinilla asiaan vähääkään paneutumatta.
- Kuvat lisätään juttuun kirjoittajan tietämättä, ja kuvatestit huitaistaan viime tingassa.
- Kirjoittaja on huomannut, että toimitus usein muuttelee hänen kirjoittamiaan otsikoita, ingressejä, väliotsikoita ja kuvatekstejä. Niinpä hän ei välitä ajatella asiaa, vaan huitaisee nuo elementit vasemmalla kädellä, jos ollenkaan. (Kotilainen 2003, 38–39.)

Ensimmäinen on oma oletukseni huonon kuvatekstin pääasiallisesta syystä. Väitettä tukevat myös keskustelut muutaman kollegani kanssa, sillä käytännössä kaikki toimittajakollegani, joilta olen aiheesta kysellyt, toimivat olettamallani tavalla. Se ei tietenkään vielä tarkoita, että kuvatestit olisivat automaattisesti huonoja: kuvateksti voi olla erinomainen, vaikka siihen käytetty aika olisi minimaalinen. Lähtökohtaisesti kuitenkin kuvatekstin laatu kohenee, mikäli sen miettimiseen ja hiomiseen käyttää hieman suuremman siivun työpäivästään. Ei ole synti, mikäli kuvateksti ja leipäteksti kertovat osin samaa asiaa (Suhola ym. 2005, 161), mutta jos kuvateksti toistaa leipätekstiä sanasta sanaan, toimittaja on päättänyt ylittää aidan mahdollisimman matalasta kohdasta – tai kenties sellaisesta kohdasta, jossa aitaa ei ole lainkaan. Tämän huomaa varmasti myös toimittajan asiakas: lukija.

2.2 Journalismin tehtävä ja tavoitteet

Opinnäytetyöni käsittelee nimenomaan sanomalehtien uutissivujen kuvatekstejä. Sanomalehtien Liiton verkkosivuilla sanomalehti määritellään maksulliseksi, vähintään kerran viikossa ilmestyväksi lehdeksi, jolla on tarkastettu levikki sekä monipuolinen ja ajankohtainen sisältö (Sanomalehtien Liitto 2014a, viitattu 1.10.2014).

Sanomalehti toteuttaa journalistisia päämääriä, joihin kuuluu muun muassa demokratian toteuttaminen. Lehtiutisissa lähtökohta on, että kaikki väestöryhmät saavat tasaisesti äänensä kuuluviin. Jaakkola (2013, 17–18) nimeää journalismille viisi perustehtävää: journalismi välittää tietoa, tulkitsee maailmaa, palvelee ja auttaa yleisöjään, viihdyttää ja aktivoi ihmisiä. Sanomalehden tehtäviin kuuluu myös muun muassa kansalaisten lähettämien ilmoitusten julkaiseminen (Huovila 2005, 7–9), mutta tässä opinnäytetyössä käsittelem pelkästään sanomalehden journalistisia tehtäviä.

Sanomalehtien merkitys on valtava myös 2010-luvun Suomessa. Vaikka lehtien lukeminen vähenee jatkuvasti, etenkin nuorten kohdalla, ovat suomalaiset silti maailman ahkerimpien lukijoiden joukossa. Internetistä ja muista tietolähteistä huolimatta sanomalehti tavoittaa päivittäin enemmän ihmisiä kuin mikään muu media. (Sanomalehtien Liitto 2014b, viitattu 9.10.2014; Suhola, Turunen & Varis 2005, 17–18.)

Journalismia, kuten kaikkea muutakin ihmisen toteuttamaa, ohjaavat tietyt arvot. Uutispitoisten lehtien journalismille oman kehyksensä muodostavat ainakin ajantasaisuus, todenmukaisuus, asiallisuus, luotettavuus, puolueettomuus, itsenäisyys, edustavuus ja vastuullisuus (Jaakkola 2013, 18–19; Huovila 2005, 9). Omia tapauksiaan ovat iltapäivälehtien, aikakauslehtien ja verkkomedioiden journalistiset kriteerit ja toimintatavat, mutta ne eivät ole tämän tutkielman kannalta olennaisia, joten jätän ne käsittelemättä.

2.3 Kuvan rooli journalismissa

Erinomaisinkaan tutkivan journalismin mestariteos ei saa lähellekään ansaitsemaansa määrää lukukertoja, jos se esitetään pelkkänä tekstimassana. Vaikka teksti olisi kuinka

mukaansatempaava tahansa, ilman visuaalisuutta se on sanalla sanoen tylsä. Ja koska nykyihmiset vaativat entistä tiiviimpää sisältöä entistä nopeammin, ulkoasun merkitys sen kuin korostuu. Painetussa sanomalehdessä edes kiinnostava teksti ja näyttävä kuva eivät takaa onnistumista, vaan myös taiton täytyy onnistua. Kotilaisen (2003, 41) mielestä myös kirjoittavalla toimittajalla täytyy olla näkemys jutun lopullisesta visuaalisesta ulkoasusta, vaikka hän ei juttua itse kuvittaisi tai taittaisi, koska lehtijuttu on hänen mielestään tekstin, kuvien, grafiikan ja taiton muodostama ehyt kokonaisuus.

Sanomalehden journalistinen lopputuotos, juttu, käsittää tekstin lisäksi tyypillisesti kuvan tai grafiikan tietyn kaavan mukaan taitettuna. Media-ala on tunnetusti murroksessa, ja toimitukset joutuvat etsimään säästökohteita kaikista mahdollisista paikoista. Valitettavan usein ensimmäisenä tulinjalla ovat lehden visuaalisen ulkoasun parissa työskentelevät: valokuvaajat, graafikot ja erilliset taittajat (Vanhanen & Rantanen 2012, viitattu 9.10.2014). Näin on siitakin huolimatta, että ihminen hahmottaa maailmaa nimenomaan kuvien kautta.

Koska ihmisten ajasta kilpailevat nykyään niin monet erilaiset virikkeet, painetun sanomalehtien on hankala pärjätä siinä taistossa edes auttavasti. Keväällä 2014 suomalaisista 86 prosenttia luki painettua sanomalehteä viikoittain. Lukema kuulostaa suurelta, mutta kolmessa vuodessa määrä on pudonnut kahdeksan prosenttiyksikköä. Sen sijaan lehtien lukeminen tietokoneella ja erityisesti mobiililaitteilla on kasvanut jatkuvasti suurin harppauksin. (Sanomalehtien Liitto 2014b, viitattu 9.10.2014.) Painetulle sanomalehdelle näyttävä visuaalisuus alkaa olla elinehto: pelkät tekstimassat eivät yksinkertaisesti kerää lukijoita, mikäli aihe ei ole poikkeuksellisen kiinnostava. Samoin kuin ihmisten välisissä kontakteissa, myös ihmisen ja lehden välillä ensivaikutelma on ratkaiseva. Jos ensimmäisenä silmille iskee latistava tummasävyinen kuva, jota ei ole ajan, kiinnostuksen tai osaamisen puutteessa käsitelty missään määrin, voi jutun sisältämä tärkeä viesti mennä täysin ohi. Laatujournalismi kun ei koskaan sisällä pelkästään tekstiä, vaan myös aiheeseen saumattomasti linkittyviä visuaalisia esitysmuotoja, suomeksi kuvaa tai grafiikkaa. (Vanhanen & Rantanen 2012, viitattu 9.10.2014.)

2.4 Kuvatekstin monet muodot

Kuvateksti on periaatteen tasolla yksinkertainen asia, mutta silti eri sanomalehdet käyttävät kuvatekstiä erilaisilla tavoilla. Heikkilä määrittää kuvatekstin seuraavasti:

Lehtikuvien yhteydessä on tavallisesti lyhyt teksti, joka kertoo kuvan sisällöstä ja samalla kytkee kuvan lehtijuttuun, jonka yhteydessä kuva on julkaistu. - - Kuvatekstin tunnistaa jo sen sijainnista sanomalehden sivulla. Kuvateksti löytyy tavallisimmin kuvan alta, toisinaan sen vierestä. Kuvateksti erottuu muusta lehtitekstistä myös typografialtaan: se saattaa olla eri fonttia tai pistekokoa kuin jutun leipäteksti, tai se on painettu puolilihavalla tai kursiivilla. Kuvateksti ei myöskään noudata leipätekstin palstajakoa vaan on useimmiten koko kuvan levyinen. (Heikkilä 2006, 13.)

Heikkilän luonnehdinta keskittyy pääosin kuvatekstin typografiseen puoleen. Sisältönsä puolesta kuvateksti pyrkii laajentamaan kuvan sisältöä, linkittyen vahvasti kuvan tapahtumiin. Tyypillisesti se joko tarttuu kiinni johonkin kuvassa esiintyvään huomionarvoiseen yksityiskohtaan ja korostaa lukijalle juuri tätä tulkintaa tai vaihtoehtoisesti kertoo jotain, jota lukija ei kuvasta pysty näkemään. Tällainen voi olla esimerkiksi jokin ennen kuvanottohetkeä tapahtunut tai kuvan ulkopuolella tapahtuva asia, joka saa kuvan henkilöt katsomaan tiettyyn suuntaan. (Mikkonen 2005, 8; Jaakkola 2013, 133; Heikkilä 2006, 71.)

Kuvatekstin sisällöstä on olemassa erilaisia sääntöjä, mutta mitään yleispätevää kultaista sääntöä, jonka mukaan kaikki lehdet toimisivat, ei ole olemassa. Tämä on sekä hyvä että huono asia: se mahdollistaa persoonallisuuden, mutta se aiheuttaa myös suuria vaihteluita eri lehtien kuvatekstien tason välillä. Suholan, Turusen ja Variksen mukaan Antero Okkonen laati vuonna 1986 muistilistan kuvatekstin laadintaan. Se sisälsi seuraavat ohjeet:

- Aloita pääasialla, pääsanalla. Vältä määreitä tekstin alussa.
- Älä johdattele, älä selittele.
- Etsi vahvoja, ilmaisevia verbejä. Vältä adjektiveja.
- Vältä ammattislangia, murre sanoja.
- Käytä lyhyitä virkkeitä – älä missään nimessä upota lausetta toisen lauseen sisään.
- Jätä juhlakoukerot toisille.
- Älä kaihaa yrittämästä kuvatekstiä toiseen tai kolmanteen kertaan, jos sinulla on siihen aikaa. (Suhola ym. 2005, 162.)

Kuvatekstin tulisi sisältää edes jotakin uutta, jotakin sellaista, mitä lukija ei pysty kuvasta tai tekstistä itse tulkitsemaan tai päättelämään. Kuvateksti ei saa kertoa samasta asiasta, mistä otsikko tai leipätekstin aloitus kertovat. Se ei myöskään saa toistaa sanatarkasti kuvan tapahtumia. Jos esimerkiksi kuvassa kaksi henkilöä vetää köyttä, kuvatekstin ei tule kertoa, että kuvassa kaksi henkilöä vetää köyttä. (Jaakkola 2013, 133.) Mainitussa tapauksessa hyvä kuvateksti kertoisi, miksi henkilöt vetävät köyttä: ovatko he eri mieltä jostakin asiasta, onko kyseessä henkilöiden välinen

voimainkoitos vai väittävätkö molemmat henkilöt keksineensä kuvan köyden ja riitelevät sen patentin omistusoikeuksista.

Heikkilä (2014, 36) listaa myös muita kuvatekstimäisiä elementtejä, jotka eivät kuitenkaan ole varsinaisia kuvatekstejä. Tällaisia ovat muun muassa kuvalliset vinkit, nostot sekä pienet kuvajutut, jotka kaikki ovat kohtalaisen yleisiä sanomalehdissä.

2.5 Preesensissä vasemmalta oikealle

Myöhemmin tässä opinnäytetyössä esitettävässä luvussa viisi ääneen pääsee muun muassa Kalevan yhteisötuottaja Erkki Hujanen. Hän on työuransa varrella toiminut myös muun muassa journalismin opettajana sekä Oulun ammattikorkeakoulussa että Jyväskylän yliopistossa. Hujanen on käsitellyt oppitunneillaan myös kuvatekstiä, joten käytän hänen haastattelussaan kertomia asioita jo teoriaosuudessa faktapohjana.

Muiden tähteiden tavoin myös Hujanen linjaa, ettei kuvateksti ole tiivistelmä, vaan se tuo lisätietoa muihin elementteihin nähden. Hänen mielestään kuvatekstin tulee lähteä ensisijaisesti kuvasta. Hujasen mukaan kuvatekstin tehtävänä on ankkuroida monimerkityksellinen kuva tiettyyn merkitykseen. Kuvatekstin tulee viitata kuvassa näkyvään kohteeseen tai tapahtumaan, ja sen on oltava helppolukuinen ja johdonmukainen. Vältettäviksi asioiksi Hujanen listaa adjektiivit ja on-verbin käytön. Hänen mielestään kuva itsessään näyttää tunteet eikä adjektiivien kautta selittäminen ole tarpeellista. Muodon ”kuvassa on” Hujanen korvaisi esimerkiksi muodolla ”kuvassa näkyy”. Aikamuotona hän käyttäisi mahdollisuuksien mukaan preesenssiä. (Hujanen 27.10.2014, haastattelu.)

Erkki Hujanen korostaa, että kuvan kohteet täytyy nimetä huolellisesti. Pelkkä henkilöiden nimi ei hänen mielestään riitä, vaan lukijaa kiinnostavia tietoja ovat muun muassa ikä ja titteli. Henkilöt nimetään vasemmalta oikealle, mutta mikäli kuvan pääasia on jossain muualla kuin vasemmalla, se nimetään ensiksi. Isoa ihmisjoukkoakaan ei ole järkevää nimetä. Hujasen kokemusten mukaan lukija haluaa kuvatekstissä selvityksen kuvan tapahtumille, mutta heille on turhaa kertoa sitä, minkä kuva näyttää jo itsessään. Mikäli kuvanottohetki ja -paikka ovat olennaisia tietoja, nekin on syytä avata kuvatekstissä. (Em.)

Hyvä kuvateksti saa kiireisenkin lukijan pysähtymään ja miettimään jutun aihetta: se herättää lukijan kiinnostuksen myös leipätekstiin. Hujanen antaa yksinkertaisen esimerkin, miten tavanomaisen kuvatekstin saa viritettyä houkuttelevammaksi ja miten sen avulla saadaan herätettyä lukijan mielikuvitus. Mikäli ensimmäinen versio kuvatekstistä olisi ”Kiireinen työmies lapioineen”, Hujanen tarkentaisi sen muotoon ”Työmies Matti Mönkkönen kaivaa kesälomallaan kultaa Lemmenjoella”. (Hujanen 27.10.2014, haastattelu.)

2.6 Muna vai kana?

Monilla toimittajilla on tapana kirjoittaa ensin varsinainen juttu (leipäteksti) ja vasta tämän jälkeen alkaa miettiä otsikkoa, ingressiä, kuvatekstiä ja muita elementtejä, joiden lukuarvo on todellisuudessa leipätekstiä suurempi. Mikkonen (2005, 8) nostaa esille mielenkiintoisen ajatusmallin. Hänen mielestään lehtikuva tarkoittaa sen kuvatekstin sisältämää viestiä.

Käytännön lehtityössä tämän voisi kääntää tarkoittamaan toimintamallia, jossa aluksi rakennetaan kuvateksti ja vasta sen jälkeen otetaan tekstille sopiva kuva. Ajatuksena tällainen tyyli on hieman hullunkurinen, mutta tarkemmin ajateltuna se voisi johtaa parempaan kuvajournalismiin. Jossain tapauksissa näin käy jo nyt, jos kuvaajalta tilataan tarkoilla kriteereillä juuri tietynlainen kuva. Toki kuvatekstiä pitää varmasti vielä jälkeinpäin korjailta lähes kaikissa tapauksissa, mutta jos kuvaajalla tai kuvaavalla toimittajalla on jo kuvaa ottamaan lähtiessään selkeä näkemys siitä, mitä hän on hakemassa, saattaa lopputulos olla keskimääräistä parempi. Koska halutunlaisen kuvan saaminen voi olla haastavaa, kuvatekstistä ei saa tuota taktiikkaa toteutettaessa pitää kiinni liian orjallisesti, vaan sitä on oltava valmis muokkaamaan saatua kuvaa tukevaksi. Näin voisi kuvitella käyvän hyvin suuressa osassa tapauksista. Jos kuvan kohteena on kuitenkin esimerkiksi tietty rakennus tai maisema tai kuva on esimerkiksi perinteinen potretti ihmisestä, kuvatekstin tekeminen valmiiksi on paremmin mahdollista.

Toinen ongelma on kuvaamisen ajankohdassa. Esimerkiksi tiedotustilaisuuteen mennessään toimittajalla ei ole vielä käsitystä, millainen kuva tulee olemaan, ketä henkilöitä siinä on tai missä se tarkalleen ottaen on otettu. Nämä asiat määrittyvät vasta paikan päällä saadun tiedon mukaan, joten mikäli kesken kaiken ei halua hahmotella kuvatekstiä muistiinpanojensa sekaan, täytyy kuva olla olemassa ennen kuvatekstiä.

Mikkosen ehdotuksen voisi nähdä toimivan, mikäli juttu kuvitetaan kuvitus- tai arkistokuvalla. Näissä tapauksissa aluksi on yleensä olemassa leipäteksti, joka täytyy kuvittaa jollain tavalla. Myös kuvateksti saattaa ennen kuvan valintaa olla valmiina, joten toimittaja tai toimitussihteeri etsii arkistosta siihen sopivan kuvan. Nämä kokonaispaketit ovat yleensä kuitenkin niin sanottua sivun täytettä. Koska taittopohja vaatii, että juttu on kuvitettu, sille rakennetaan väkisin jonkunlainen kuva & kuvateksti -paketti, vaikka siihen ei olisi olemassa halua tai edes sopivaa materiaalia. Mainituissa tapauksissa kuvatekstin tekemiseen on harvoin sellaista motivaatiota, että se voitaisiin edes verhoilla asuun, joka ei paljasta sen pakkopullamaista luonnetta.

2.7 Kuvaajan nimi – osa kuvatekstiä vai ei?

Kuvan lähteen ja kuvaajan nimen suhteen lehtien käytännöt ovat vaihtelevia. Osassa lehdistä kuvaajan nimi ja mahdollinen ulkopuolinen lähde (kuten Lehtikuva) ilmoitetaan kuvatekstin lopussa, tyypillisesti hieman eri tavalla muotoiltuna (esimerkiksi puolilihavoituna tai kursivoituna) kuin varsinainen kuvateksti. Heikkilän (2006, 97) mukaan ”lehtivalokuvan lähdemerkintä ei varsinaisesti kuulu kuvatekstiin”, mutta hänen siteeraamansa lähteet korostavat, että kaikkien lehtikuvien yhteydessä kuuluu julkaista myös kuvaajan nimi. Myös tekijänoikeuksien puolesta ”kuvan tekijän nimi tulee ilmoittaa hyvän tavan mukaisesti” (Tekijänoikeus.fi 2014, viitattu 24.11.2014).

Joillain lehdillä on tapana myös ilmoittaa oman kuvaajan tai toimittajan ottamat kuvat lehden tunnuksella. Esimerkiksi Keskipohjanmaan oman toimittajan tai kuvaajan ottama kuva merkitään kuvatekstin loppuun tunnuksella ”KP/KUVAAJAN NIMI” (kuva 1).

KUVA 1. Keskipohtanmaa merkitsee kuvaajan nimen kuvatekstin loppuun erilaisella typografialla.

Toinen suosittu tapa on kertoa edellä mainitut tiedot välittömästi kuvan yhteydessä, tyypillisesti joko oikeassa ylä- tai alanurkassa, kuten Kaleva tekee (kuva 2). Oman toimituksen väen ottamia kuvia Kaleva ei merkitse erikseen lehden tunnuksella, vaan ainoastaan kuvatoimistojen kuvat sisältävät maininnan siitä, minkä yhtiön työntekijä kuvan takana on.

KUVA 2. Kalevassa valokuvaajan nimi lukee kuvan yläpuolella, oikeassa reunassa.

Jossain tapauksissa kuvaajan nimi on merkitty joko jutun alussa tai lopussa, samassa yhteydessä kuin kirjoittajankin nimi. Mikäli kirjoittaja ja kuvaaja on sama henkilö, hänen nimensä yhteydessä on tyypillisesti maininta ”teksti ja kuva”.

Kuvaajan nimi on monelle lukijalle tärkeä elementti kuvaa tutkittaessa. Tarkkaavaiset lukijat oppivat nopeasti, kenen kuvista he pitävät. Oman kokemuksen mukaan esimerkiksi pienemmissä lehdissä on usein vain yksi valokuvaaja, joten lukija saattaa tunnistaa hänen ottamansa kuvat toimittajien ottamista ihan vain kuvia katsomalla. Mikäli lukijan mieleen iskostuu ajatus, että valokuvaajan ottamat kuvat ovat tyypillisesti *hyviä* ja toimittajien ottamat *heikkoja*, hän katsoo kuvia tuon suodattimen läpi, vaikka asia ei aina noin mustavalkoinen olisikaan. Täten hän arvottaa kaikki kuvaajan ottamat kuvat *hyviksi*, vaikka samat kuvat eivät välttämättä saisi samaa tuomiota, mikäli kuvan olisi ottanut toimittaja tai kuvaajan nimeä ei mainittaisi lainkaan.

3 AINEISTOT JA MENETELMÄT

3.1 Analyysia ja haastatteluja

Jos tavoitteena on selvittää tekijöiden mielipiteitä ja toimintatapoja kuvatekstin suhteen, olemassa on vain yksi riittävän luotettava lähde: toimitusten työntekijät itse. *Toimittaja haastattelemassa toimittajaa* ei ole oppikirjan mukainen tilanne, mutta tässä tapauksessa se on paras mahdollinen vaihtoehto materiaalin hankkimiseksi. Tutkielmani pääasiallinen aineisto koostuu keräämästäni lehtiaineistosta sekä tekemistäni teemahaastatteluista. Seurasin aluksi viiden arkipäivän ajan sekä Kalevan että Keskipohjanmaan uutissivujen kuvatekstejä lokakuussa 2014 ilmestyneistä lehdistä. Tein kuvateksteistä havaintoja, etsin niistä toistuvia elementtejä ja muita keskinäisiä yhtäläisyyksiä sekä tein omia johtopäätöksiäni. Samaan aikaan seurasin myös lehtien verkkosivuja ja niillä esiintyviä kuvatekstejä. Erityisen kiinnostava kysymys on, miten nettijuttujen kuvat ja sitä kautta kuvatestit eroavat painetuista lehdistä. Käyttävätkö lehdet netissä samaa kuvaa ja kuvatekstiä kuin paperilla, onko molemmissa omat kuvansa ja kuvatekstinsä vai muuttuuko mahdollisesti vain toinen?

Toimintatapojen selvittämisen keinoksi valitsin puolistrukturoidun haastattelumenetelmän eli teemahaastattelun. Halusin nimenomaan päästä paikan päälle haastattelemaan lehtien tekijöitä kasvotusten, sillä esimerkiksi sähköpostihaastattelu tarkkaan määritellyillä vastausvaihtoehdoilla (eli strukturoitu haastattelu) olisi voinut antaa hyvin suppeat vastaukset. On oletettavissa, että haastateltavat haluat nostaa esiin erilaisia asioita, joten teemahaastattelu antaa jokaiselle mahdollisuuden kertoa asioista omalla tavallaan. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

Puolistrukturoitu haastattelumenetelmä on nimensä mukaisesti lomakehaastattelun eli strukturoidun haastattelun ja avoimen eli strukturoimattoman haastattelun välimuoto. Lomakehaastattelussa haastattelija laatii kysymykset ja vastausvaihtoehdot hyvin tarkkaan valmiiksi sekä päättää kysymysten esitys järjestyksen. Strukturoimaton haastattelu on lähempänä vapaata keskustelua. Myös siinä kysymyksiä on mietitty etukäteen, mutta tavoitteena on kuunnella erityisen tarkasti haastateltavan vastauksia, tarkentaa ja syventää niitä sekä rakentaa itse haastattelua eteenpäin edellisten vastausten kautta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 44–46.)

Sisällönanalyysin menetelmänä käytän teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Sillä tarkoitetaan samanlaista aineiston ehdoilla etenevää analyysia kuin aineistolähtöinen analyysi, mutta siinä teoriakäsitteet ovat jo valmiina osana teoriaa (Tuomi & Sarajärvi 2006, 116). Käytännössä aineistosta saatuja havaintoja tarkastellaan teoriaa vasten.

Aineistojen järjestelymenetelmänä käytän teemoittelua. Siinä järjestellään haastateltavien vastauksia erilaisiin teeman mukaisiin kategorioihin. Koska on epätodennäköistä, että kaksi tai useampi haastateltavaa käyttää täsmälleen samoja sanoja samassa järjestyksessä, vastaukset voidaan sijoittaa samaan luokkaan, kunhan niiden sisältö tarkoittaa samaa. (Ks. Hirsijärvi & Hurme 2008, 173.) Omassa tutkimuksessani teemat on pitkälti määritelty haastattelukysymyksissä ja niiden teemoissa, mutta esille saattaa nousta muitakin.

3.2 Tutkittavat sanomalehdet

Tutkin kuvatekstejä pääosin kahdesta maakuntalehdestä: Oulussa ilmestyvästä Kalevasta sekä Kokkolassa toimivasta Keskipohjanmaasta. Molemmat ovat alueensa ykköslehtiä.

Lehtien levikkialueet ovat osin päällekkäiset, mutta vain muutaman kunnan osalta. Käytännössä Kaleva uutisoi Pohjois-Pohjanmaan asioista ja Keskipohjanmaa nimensä mukaisesti keskittyy Keski-Pohjanmaahan. Maakuntien rajat ovat kuitenkin monen mielessä hämärät, sillä esimerkiksi Ylivieska ja Kalajoki esiintyvät molempien lehtien palstoilla, vaikka hallinnollisesti molemmat ovat pohjoispohjalaiskaupunkeja.

Lehtien samankaltaisen luonteen vuoksi ne olivat luontevat valinnat tutkimukseni kohteiksi. Vain yhden lehden tutkiminen olisi jättänyt tutkielmani yksipuoliseksi, sillä lehtien omat kuvatekstikäytännöt saattavat erota toisistaan merkittävästikin eikä yhtä lehteä tutkimalla olisi välttämättä päässyt näkemään kuin yhden mahdollisen toteutusmallin. Lisäksi tunnen jo valmiiksi kummankin lehden vähintään lukijan ominaisuudessa.

Keskipohjanmaa on minulle lehdistä tutumpi, sillä olen työskennellyt lehden kesätoimittajana vuonna 2014. Lehden toimitus sijaitsee Kokkolassa, ja sen levikkialueena toimivat kaikki Keski-Pohjanmaan kunnat sekä muutama kunta Pohjois-Pohjanmaalta ja Pohjanmaan maakunnasta (Keski-Pohjanmaan Kirjapaino 2014a, 5–9). Broadsheet-kokoisen Keskipohjanmaan keskilevikki

on yhtiön mediaoppaan mukaan 24 126 kappaletta. Yhteensä painettu sanomalehti ja Keskipohjanmaan verkkosivusto tavoittavat päivittäin 89 000 lukijaa. Kerran kuukaudessa lehdellä on megajakelu, jolloin lehti jaetaan kaikkiin talouksiin levikkialueella. Sen levikki on 70 000 kappaletta.

Kaleva taas on Pohjois-Pohjanmaan äänenkannattaja. Se kertoo omissa mediatiedoissaan tavoittavansa eri medioiden avulla 310 000 lukijaa, joista 176 000 lukee päivittäin painettua sanomalehteä. Painetun lehden levikki on 72 107 kappaletta (Kaleva 2014a, 4–5). Kalevan toimitus sijaitsee Oulussa, ja sen uutiset käsittelevät suurimmaksi osin Oulua ja sen ympäristökuntia.

Molemmilla lehdillä valokuvauksesta vastaavat pääosin ammattikuvaajat. Keskipohjanmaalla kuvaaja on kolme (Keski-Pohjanmaan Kirjapaino 2014b, viitattu 7.10.2014). Kalevalla taas on neljä vakituista kuvaajaa (Kaleva 2014b, viitattu 29.9.2014). Lehtiä selatessa on mielenkiintoista tutkia, miten erillisen kuvaajan ottamien sekä toimittajien itse ottamien kuvien kuvatestit eroavat toisistaan. Tähän liittyy myös kysymys siitä, kuinka paljon kuvaaja on mukana kuvatestin suunnittelussa. Mikäli on kyse kuvauskeikasta, jolla toimittaja ei ollut mukana lainkaan, kuvaajalla on tyypillisesti kiinnostavaa tietoa, jota kuvatekstissä kannattaa hyödyntää.

3.3 Lehtiä ja niiden tekijöitä

Koska tutkimieni lehtien, Kalevan ja Keskipohjanmaan, rakenne on hieman erilainen, tein molempien lehtien osalta määritykset uutissivuista erikseen. Kalevassa rajasin tutkimuskohteikseni pääuutisaukeaman, Oulu & seutu -sivut sekä kotimaa-sivut. Keskipohjanmaassa ensimmäiset uutissivut kulkevat vinjetillä ”uutiset”. Tämä osio sisältää uutisia niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin. Seuraavana on erillinen kotimaa-osasto, mutta se sisältää hyvin harvoin Keskipohjanmaan omien toimittajien tuottamaa sisältöä. Tarkkailen tutkimuksessani lehden näitä kahta osastoa.

Viikon arkipäivien lehdistä toteutettavan analyysin pohjalta teen teemahaastatteluja tutkimieni lehtien toimitusten väelle. Keskipohjanmaasta haastattelen kolmea toimittajaa, yhtä kuvaajaa, yhtä toimitussihteeriä (jonka nimike lehdessä on vuoronvetäjä) ja yhtä toimituspäällikköä. Kalevassa kysymykseni esitän kahdelle toimittajalle, kahdelle kuvaajalle, yhdelle toimitussihteerille sekä yhteisötuottajalle, joka edustaa Kalevan toimituspäälliköiden näkemystä. Lisäksi

taustahaastattelun myös Kalevan verkkotoimittajaa sekä editoijaa, jonka tehtävänä on käydä läpi kaikki Oulu & seutu -sivuilla sekä kotimaa-sivuilla julkaistut jutut vielä ennen painoon menoa.

Haastatteluilla pyrin saamaan tietoa lehtien toimitusten eri osien tehtävistä juttuprosessin varrella. Haastattelukysymykset löytyvät liitteistä. Toimittajille suunnatut kysymykset ovat liitteenä 1, valokuvaajien kysymykset liitteenä 2, toimitussihteerien kysymykset liitteenä 3 ja toimituspäälliköiden kysymykset liitteenä 4. Koska keskusteluni Kalevan verkkotoimittajan ja editoijan kanssa ovat vapaamuotoisempia ja taustoittavampia eivätkä niinkään haastattelutyypisiä, heille keskustelun lomassa esitettäviä kysymyksiä ei liitteissä ole.

Haastatteluiden jälkeen analysoin huolellisesti saamani vastaukset. Teen molempien lehtien toimitusten käytännöistä omat erittelynsä ja vertaan näitä keskenään. Vertaan myös, miten saamani vastaukset ja aiemmin lehdistä tekemäni analyysit tukevat toisiaan. Haastatteluiden jälkeen voin analysoida lehdet uudestaan, kun tiedän toimittajien työskentelymallit, ja katsoa lehtiä uusien tietojeni näkökulmasta. Lopuksi vertaan tekemiäni johtopäätöksiä tietoperustaani ja pohdin, toimivatko Kaleva ja Keskipohjanmaa ”yleisen kuvatekstikäytännön” mukaan.

4 JOTAIN UUTTA, JOTAIN VANHAA

Seurasin siis sekä Kalevan että Keskipohjanmaan paperi- ja verkkolehtiä viiden arkipäivän ajan 13.–17. lokakuuta 2014. Paperilehdestä tarkastelin oman toimituksen väen tuottamaa sisältöä lehtien alkupäässä eli paikallisuutisia ja kotimaan uutisia. Mikäli jutun oli kirjoittanut talon oma toimittaja (kirjoittajan nimen jälkeen molemmilla lehdillä on merkintä, jos kirjoittaja on lehden palveluksessa) ja kuvan ottanut talon oma kuvaaja, luin jutun läpi, katsoin kuvat ja analysoin erityisen tarkasti kuvatekstit.

Samalla sapluunalla kävin läpi myös verkkouutiset. Muutaman jutun kohdalla, etenkin Keskipohjanmaan verkkosivuilla, sai miettiä hetken, onko juttu oman väen tuottama vai onko se peräisin uutistoimistolta tai muulta ulkopuoliselta taholta. Muutama Keskipohjanmaan nettiuutiseen oli merkitty kirjoittajaksi henkilö, jonka tiesin lehden avustajaksi. Jätin rajauksen mukaisesti myös nämä jutut käsittelemättä, sillä ne eivät varsinaisesti ole oman talon tuotoksia.

4.1 Taso heittelee kovastikin

Viikon tutkimuksen jälkeen voi jo todeta, ettei Kalevan ja Keskipohjanmaan kuvatekstejä voi kuvata yksiselitteisesti. Eri toimittajien tekemät kuvatekstit eroavat paikoitellen toisistaan yhtä paljon kuin esimerkiksi toimittajien kengännumerot. Toisin kuin kenkien koko, joskus myös saman toimittajan eri kuvatekstit ovat kuin eri maailmoista.

Hyvä esimerkki on tiistaina 14. lokakuuta Kalevassa julkaistu juttu *Osa liikuntatunnista istutaan linja-autossa*. Jutun kuvassa näkyy linja-auto, johon on nousemassa koululaisia. Kuvateksti kuuluu seuraavasti: *Kempeleen Ylikylän koulun yläkoululaisia kuljetetaan Kempelehalliin liikuntatunnille 17 linja-autovuorolla viikossa. Noin puolet yläkoululaisten liikunnan kaksoistunnista kuluu linja-autojen odotteluun, linja-autossa istumiseen ja vaatteiden vaihtamiseen.* (Murtovaara, H. 2014. Osa liikuntatunnista istutaan linja-autossa. Kaleva, 5.)

Kuvateksti on yleisesti hyväksytysti kahden virkkeen mittainen. Kuudesta uutisen peruskysymyksestä se vastaa viiteen. Ainoastaan *miksi* jää käsittelemättä, mutta sitä ei olisikaan järkevää käydä läpi enää kuvatekstissä. Ensimmäinen virke on toimiva, sillä siinä selitetään kuvaa

sopivasti: missä kuva on otettu, ketä kuvan nuoret ovat, miksi he menevät linja-autoon ja mihin linja-auto on matkalla. Mikä tärkeintä, siinä kerrotaan myös sellaista tietoa, mitä otsikossa, ingressissä tai leipätekstissä ei kerrota: linja-autovuoroja on viikossa 17.

Sitten kuitenkin lässähtää. Toinen, hieman ensimmäistä pidempi virke on lähestulkoon suora kopio leipätekstissä. Juttuun haastateltu Ylikylän koulun vanhempaintoimikunnan puheenjohtaja sanoo jutussa seuraavasti: ”Noin puolet kaksoistunnista kuluu linja-autojen odotteluun ja linja-autossa istumiseen ja vaatteiden vaihtamiseen”. Kuvatekstiin on kopioitu kyseinen sitaatti lähes kokonaan. Siihen on tarkennettu, kenen ja minkä aineen kaksoistunneista on kyse, sekä väärin käytetty jäsana on muutettu oikeaoppisesti pilkuksi. Sisällöltään kuvatekstin loppu on kuitenkin sanalla sanoen huono kyseiseen tilanteeseen. Kuvatekstin laatija (oletettavasti jutun kirjoittanut toimittaja) on lähtenyt liikkeelle hyvin ja sisällyttänyt kuvatekstiin uutta tietoa, mutta sama lento ei kannu loppuun asti. Kuvatekstin toiseksi virkkeeksi olisi sopinut esimerkiksi lyhyt kommentti joltakulta koululaiselta: he kun eivät pääse ääneen koko jutussa.

Mahdollista tietysti on myös, että toimittaja on alun perin laatinut kuvatekstin vain yhden virkkeen mittaisena, mutta jutun taittaja on halunnut siitä pidemmän, ja oma-aloitteisesti kopioinut juttusisältöä niin sanotuksi sivuntäytteeksi. Mutta vaikka näin olisikin, ei se poista alkuperäistä ongelmaa. Se vain siirtää syyllisen viitan eri henkilön niskoille.

4.2 Liika toisto on pahasta

Esimerkki liikuntatuntien kuljetuksista on hyvä sikäli, että vastaavantyyppisen olisi saanut aikaan hyvin monesta jutusta tutkimusjaksoni aikana. Aina asiat eivät olleet edes näin hyvin. Torstain 16. lokakuuta Keskipohjanmaan jutussa *”Uudistusta ei saa pilata kiireellä”* jutun aloituslause ja kuvateksti ovat käytännössä yhtä. Leipäteksti alkaa virkkeellä *Oikeusministeriö ja oikeusministeri Anna-Maja Henriksson (r.) näkevät sote-järjestämislaissa suuria perustuslaillisia puutteita.* Kuvateksti taas kuuluu *”Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson näkee sote-järjestämislakiluonnoksessa useita puutteita perustuslain näkökulmasta.”* (Savela, A. 2014. *”Uudistusta ei saa pilata kiireellä”*. Keskipohjanmaa 283. 6.)

Mikäli juttua verrataan Kotilaisen (2003, 38–39) ohjeisiin siitä, että herkullisimmat elementit tulisi käyttää näkyvimpiin osiin, joihin sekä jutun kärki että kuvateksti kuuluvat, ei ole tehokasta, että

nämä kaksi vaikutusvaltaista osaa toistavat samaa asiaa. Kun lukija on todennäköisesti lukenut aluksi kuvatekstin, on mahdollista, että hän hylkää jutun saman tien, kun huomaa leipätekstin alun toistavan jo hänen tietämäänsä asiaa.

Erikoisiakin tapauksia tutkimuskohteisiin mahtui. Keskipohjanmaan leipätekstissä on tapana merkitä sitaatit ajatusviivalla (tunnetaan myös repliikkiviivana tai vuorosanaviivana). Viikon varrella paperilehdestä löytyi kaksi juttua, joissa kuvateksti sisältää kesken tekstin alkavan lainauksen. Nämä lainaukset alkavat leipätekstin tyyliin ajatusviivalla, mikä näyttää tekstissä erikoiselta (kuva 3).

Haapajärviset Eero ja Anna-Liisa Linna kävivät tiistaina hakemassa Ylivieskasta uuden auton. Vuodessa auton mittariin pyörähtää alle 10 000 kilometriä. – Kyllä autolla liikkuminen helpottaa niin paljon elämää, että ilmankaan ei osaisi olla. Tiet ovat myös nykyisin niin hyvät, että niitä on ilo ajella, Eero Linna, 70, sanoo. KP/ANNE MATTILA

KUVA 3. Kesken kuvatekstin alkava sitaatti on merkitty ajatusviivalla.

Asiaan olisi olemassa pari ratkaisumallia. Kuvateksteissä lainaukset voisi leipätekstistä poiketen merkitä lainausmerkeillä, niin lukijalle olisi paljon selvempää, mikä osa tekstistä on suoraa lainausta. Toinen vaihtoehto olisi yksinkertaisesti jättää sitaatit pois. Tällöin toimittajan tulisi muotoilla henkilön repliikki omin sanoin.

4.3 Kuva voi olla oma tarinansa

Vaikka edellä onkin esitetty pääosin kritiikkiä ja parannusehdotuksia, täytyy muistaa, että lehtien kuvatekstit olivat pääosin kelvollisia. Hyviäkin esimerkkejä löytyi kosolti. Esimerkiksi keskiviikon 15. lokakuuta Kalevassa julkaistu juttu *Erikoisluokat ja Tuira kytköksissä* on tällainen. Jutun leipäteksti kertoo Oulun Tuiran kaupunginosan alakoulun mahdollisesta lakkauttamisesta poliittisesta näkökulmasta. (Laine, L. 2014. *Erikoisluokat ja Tuira kytköksissä*. Kaleva 282. 4.)

Juttu on kuitenkin kuvitettu otoksella koulun puolesta järjestetystä mielenosoituksesta (kuva 4). Itse mielenosoituksesta ei löydy lehdestä muuta mainintaa, mutta verkkosivuilla aiheesta on oma juttu. Ajatus siitä, että kuvateksti kertoisi tarinan, joka ei muualle mahdu, toteutuu tässä jutussa esimerkiksi. Kuva ja kuvateksti kertovat yhdessä oman tarinansa, joka kuitenkin linkittyy saumattomasti juttuun, jonka yhteydessä se julkaistaan. Tässä tapauksessa kuvateksti antaa automaattisesti lisäarvoa jutulle. Kuvasta voi toki päätellä, että kyseessä on mielenosoitus, mutta kuvateksti ei selitä kuvaa liian yksityiskohtaisesti. Ainoa moitittava asia on kahden henkilön nimeäminen. Kuvassa on selvästi esillä vain yksi henkilö, joten mielestäni hänen nimeämisensä olisi riittänyt. Ei nykyinenkään kuvateksti silti väärin ole.

KUVA 4. Kuva ja kuvateksti kertovat tapauksesta, josta ei leipätekstistä puhuta.

Myös Keskipohjanmaassa onnistuttiin. Samankaltainen ratkaisu löytyy Keskipohjanmaasta samana päivänä eli keskiviikkona 15. lokakuuta. Lehden ykkösuutinen nahkontapalveluyritys Furfixin tilanteesta on kuvitettu otoksella yhtiön tehdashallista (kuva 5). Myös sen kuvateksti on oikeaoppisesti kahden virkkeen mittainen. Ensimmäisessä nimetään kuvassa näkyvä henkilö, josta ei ole mainintaa leipätekstissä sekä kerrotaan mitä hän tekee ja missä. Toisessa virkkeessä kerrotaan, milloin nahkontakausi alkaa ja mitä se yrityksessä tarkoittaa. Kaikki tämä on uutta tietoa myös leipätekstin lukeneille: oikeastaan se antaa jopa vastauksia asioihin, jotka leipätekstissä jäivät hieman auki. Kuvateksti täydentää muuta juttukokonaisuutta ihailtavasti.

Tuomas Käsäkoski asentaa viimeistä konetta uusiin tiloihin Furfixin nahkontakeskuksessa Kaustisella. Kausi alkaa neljäs marraskuuta, jolloin suurin osa yhtiön sadasta työntekijästä aloittaa maaliskuun lopulle kestävä työrakan. KP/CLAS-OLAV SLOTTE

KUVA 5. Kuvassa ja kuvatekstissä esiintyvää henkilöä ei mainita leipätekstissä lainkaan.

4.4 Verkossa tykätään tiivistää

Vaikka verkkouutiset ovat tyypillisesti lyhyitä, vain noin reilun 500 merkin mittaisia, niiden kuvatekstejä yhdistää yksi yhteinen tekijä: kuvatestit tiivistävät usein koko leipätekstin ydinasian yhteen virkkeeseen. Usein myös otsikko kertoo vielä samasta asiasta hieman eri sanoin, aivan kuten painetussa lehdessäkin. Erityisesti Kalevan verkkouutisissa tämä malli toteutui säännöllisesti. Esimerkiksi tiistaina 14. lokakuuta Kalevan nettisivuilla julkaistu uutinen *Pennasen*

budjetille tyly vastaanotto toistelee hieman eri sanoin samaa asiaa sekä otsikossa, kuvatekstissä että leipätekstissäkin. Kuvateksti on muotoiltu malliin *Kaupunginjohtaja Matti Pennasen budjettiesitys sai valtuutetuilta kylmää kyytiä*. Noin 800 merkin leipäteksti kertoo luonnollisesti asiasta laveammin ja nostaa esiin muutaman asian Pennasen esityksistä, mutta kuvatekstilaatikko käytännössä tiivistää jutun keskeisen viestin yhteen virkkeeseen.

Verkkouutisissa ja paperilehden uutisissa on kuitenkin yksi todella suuri ero. Painetun sanomalehden uutiskuva tarvitsee kuvatekstin. Henkilökuvissa, reportaaseissa ja muissa vapaamuotoisemmissa juttutyypeissä kuvatekstiä ei välttämättä tarvita, mutta uutisen yhteydessä se on yksinkertaisesti välttämätön. Verkossa näin ei kuitenkaan ole, kuten kuvan 6 esimerkissä Kalevan verkkosivuilta.

Kaukovainion viheralueiden turvallisuudesta kysellään asukkailta

Majju Torvinen

KUVA 6. Kalevan verkkouutisesta puuttuu kuvateksti kokonaan.

Kyseisessä esimerkissä pistää silmään, että kun kuvatekstillemme varattu tila heti kuvan alla on tyhjä, kuvaajan nimi jää liiankin kauas kuvasta, kun se pysyy omalla paikallaan "kuvatekstin" alla. Asian korjaaminen vaatisi kuitenkin todennäköisesti ohjelmointimuutoksia sivulle, eikä kyseessä ole suuri asia. Lisäksi Kaleva on uudistamassa verkkosivujaan kokonaisvaltaisesti, joten ongelma poistunee lähitulevaisuudessa.

Myös Keskipohjanmaassa esiintyi muutamia kuvatekstittömiä verkkouutisia (kuva 7). Näissä jutuissa kuvat olivat poikkeuksetta kuvituskuvina käytettyjä arkistokuvia, joiden selittäminen ei olisi tuonut jutulle lisäarvoa. Yksi vaihtoehto kuvatekstiksi olisi ollut jonkun tekstin lauseen siirtäminen kuvatekstin paikalle, mutta ei missään nimessä ole väärin, ettei kuvatekstiä esiinny lainkaan. Juttu on muutenkin todella lyhyt, eikä kuva ole niin suuressa roolissa, että se vaatisi kaverikseen kuvatekstiä.

KUVA 7. Myös Keskipohjanmaa julkaisee kuvatekstittömiä verkkouutisia.

Myös huonosti tehtyjä verkkokuvatekstejä löytyi. Esimerkiksi Kalevan verkkosivuilla julkaistu juttu luisteluvuorojen alkamisesta paikallisella tekojällä (Kaleva 2014, Raksilassa pääsee luistelemaan ensi viikolla, viitattu 13.10.2014) toisti samaa asiaa sekä otsikossa, kuvatekstissä että jutun kärjessä (kuva 8).

Raksilassa pääsee luistelemaan ensi viikolla

Tekojäärädalle voi mennä verestämään luistelukaitoja ensi viikolla.
Jukka-Pekka Moilanen

OULU 13.10. | Kaleva

MUUTA TEKSTIN KOKOA - +

JAA

TYKKÄÄ 3 KOMMENTOI 4

Raksilan tekojään yleisöluisteluvuorot alkavat ensi viikolla, joka on koulujen syyslomaviikko.

13222
LUKIJALTA

Onko sinulla
lisätietoa aiheesta?

KUVA 8. Kaikki tärkeät elementit toistavat samaa asiaa eri sanoin.

Otsikon ja uutisen kärjen samansisältöisyys on jotenkin perusteltavissa syyslomalaisäyksellä, vaikka senkin olisi voinut hoitaa paremmin. Se, että kuvateksti toistaa vielä täsmälleen samaa asiaa, antaa jutusta puolivillaisesti hutaistun kuvan. Koska kuvassa pieni poika astuu innostuneen näköisenä jäälle, aineksia paljon houkuttelevampaan ja eläväisempään kuvatekstiin olisi ollut olemassa.

Kuvaajan nimien suhteen verkossa ollaan sääntillisiä – joskus liiankin. Vaikka kummankin tutkittavan lehden nettisivuilla julkaistiin kuvia, joiden yhteydessä ei ollut kuvatekstiä lainkaan, kuvaajan nimi mainittiin poikkeuksetta – vähintään kerran. Esimerkiksi Keskipohjanmaan uutinen Kokkolan kaupunginhallituksen puheenjohtajan Veikko Laitilan vuorotteluvapaasta (Keskipohjanmaa 2014, Veikko Laitila ottaa aikalisän, mutta hoitaa luottamustehtävänsä puheenjohtajana, viitattu 13.10.2014) kertoo kuvaajan nimen kahteen otteeseen. Ilmeisesti jutun kirjoittanutta toimittajaa on

hämännyt lehden tyyli, jossa kuvaajan nimi merkitään eri tavalla paperilla ja netissä. Mainitun jutun kuvateksti (kuva 9) sisältää molemmat.

KUVA 9. Kuvaajan nimi on merkitty sekä printin että verkon tyylillä.

4.5 Vain vähän samoja sisältöjä

Esitin Aineistot ja menetelmät -luvussa itselleni pari kysymystä, joihin en ole vielä vastannut. Halusin tietää, käyttävätkö lehdet samaa kuvaa ja kuvatekstiä sekä paperilla että netissä, mikäli sama juttu julkaistaan molemmissa kanavissa. Lisäksi halusin myös selvittää, eroavatko toimittajien itse ottamien ja erillisen valokuvaajan ottamien kuvien kuvatestit toisistaan.

Yksiselitteisiä vastauksia en osaa antaa vielä. Tutkimusjaksoni aikana lehdissä ei esiintynyt montakaan juttua, jotka olisivat julkaistu sekä printtilehdessä että verkkosivuilla. Tämä on journalismin näkökulmasta hyvä asia. Monet toimitukset näkevät nykyisin paperi- ja verkkolehden kokonaan erillisinä medioina. Esimerkiksi Helsingin Sanomat erittelee voimakkaasti paperilehden (Helsingin Sanomat) sekä verkkolehden (hs.fi). Lehden verkkosivujen yhteystiedoissa on nimetty noin parinkymmentä henkilöä, jotka työskentelevät pelkästään verkkoversion ylläpidon ja kehityksen eteen. Sisällöntuottajia tämä lista ei sisällä ollenkaan. (Helsingin Sanomat 2014, viitattu 31.11.2014.)

Tutkimusjaksollani huomasin, että mikäli samaa juttuaihetta on käytetty molemmissa medioissa, kumpaankin on kehitetty erilainen näkökulma eikä samoja sisältöjä ole juurikaan käytetty. Käytännössä kyseessä on yleensä kaksi täysin erillistä juttua, vaikka aihepiiri onkin sama. Hyvä esimerkki on jo aiemmin mainittu Kalevan tekemä juttukokonaisuus Tuiran alakoulun lakkauttamissuunnitelmista. Paperilehti kertoi aiheesta poliittisesti, verkkolehti taas uutisoi asian vastustamiseksi järjestetystä mielenosoituksesta. Toki mielenosoitus esiintyi paperilehdessä kuvituksen ominaisuudessa, mutta muuten asiat oli eriytetty paperi- ja verkkolehtiin esimerkillisesti. Verkkouutinen oli kuvitettu kolmella kuvalla, jotka kaikki sisälsivät informatiivisen kuvatekstin. Yksi verkkouutisen kuvista oli myös paperilehdessä, ja sen kuvateksti oli samankaltainen molemmissa medioissa, verkossa muutaman sanan lyhyempi.

Toisenlaisiakin esimerkkejä löytyy myös tästä aiheesta. Esimerkiksi torstaina 16. lokakuuta Kaleva julkaisi jutun bloggaamisen nykytrendeistä. Paperilehden juttu oli kuvitettu oululaisen matkabloggaajan kuvalla. Jutun yhteydessä ollut kainalojuttu sisälsi kyseisen henkilön haastattelun. Sama juttu julkaistiin myös verkossa, mutta nettiversio oli täynnä niin sanottua silppua paperiversiosta. Käytännössä verkkoversio sisälsi paperilehdessä esiintyneitä lauseita, jotka esitettiin eri järjestyksessä kuin printissä. Jutun kuva on hyvin samankaltainen kuin paperillakin, mutta mallin ilmeestä tunnistaa, ettei kuva ole sama kuin painetussa lehdessä.

Kuvatekstit kuvaavat hyvin koko juttua. Paperiversion kuvatekstiin on panostettu. Se kertoo kuvan henkilöstä sellaista tietoa, mitä ei ole missään muualla. Kuten aiemmissakin esimerkeissä, myös tässä tapauksessa kuvatekstin ensimmäinen virke on hyvä ja informatiivinen, mutta toinen toistaa leipätekstiä. Verkkoversion kuvateksti taas on suora kopio paperiversion leipätekstistä. Nettilehden lukijalle kuvateksti tuo uutta informaatiota, mutta paperilehden lukeneelle se on vanhan toistoa – sanasta sanaan.

Siihen, eroavatko toimittajien ja kuvaajien ottamien kuvien kuvatekstit jotenkin toisistaan, en löytänyt vastausta. Kalevassa ja Keskipohjanmaassa esiintyy verrattain vähän juttuja, joissa kirjoittaja ja kuvaaja ovat sama henkilö. Tällaisia ovat käytännössä aluetoimittajien jutut, kun heillä ei ole erillistä valokuvaajaa käytössään. En löytänyt näistä kuvateksteistä ja erillisen kuvaajan ottamaan kuviin laadituista kuvateksteistä mitään merkittäviä eroja. Enkä usko, että mitään dramaattista löytyisikään, vaikka asiaan perehtyisi syvemmin. Seuraavassa luvussa haastatteleman toimittajat kertovat, miten he itse kokivat mainittujen kuvien tekstittämisen.

5 KUVATEKSTIN ARVO TEKIJÖIDEN TIEDOSSA

Kun olin analysoinut Kalevan ja Keskipohjanmaan kuvatekstejä viiden päivän ajan sekä printti- että verkkolehdistä, tein niistä huomioita ja kirjasin ylös asioita, joita halusin kuvatekstien tekijöiltä kysyä. Rakensin muutaman kysymyksen sarjan, jotka kysyin kaikilta haastateltaviltani työnkuvasta riippumatta. Tällaisia olivat esimerkiksi mielipide hyvästä kuvatekstistä, oman lehden kuvatekstien tasosta sekä siitä, kenen tehtävä kuvatekstin tekeminen on.

En mainitse vastaajia nimeltä tässä luvussa muuten kuin toimituspäälliköiden osalta, sillä tämä oli usean haastateltavan tahto. Nimet eivät muutenkaan olisi olennaisia, vaan titteli on nimeä tärkeämpi tieto. Kaikkien haastateltavien nimet ja tittelit ovat lähdeluettelossa.

5.1 Lisätieto on ydinasia

Merkittävin kysymys, jonka jokaiselta haastateltavalta kysyin, oli yksinkertainen: millainen on mielestäsi hyvä kuvateksti? 14 vastaajasta puolet mainitsi vastauksessaan lisäinformaation joko otsikkoon, leipätekstiin tai kuvaan nähden. Tällaiseksi lisätiedoksi tarjottiin muun muassa jotain leipätekstissä mainitsematonta sitaattia. Muita hyvän kuvatekstin kriteereitä olivat selkeä yhteys sekä kuvan että otsikon kanssa, mutta sisältäen kuitenkin uutta tietoa niihin verrattuna. Yksi vastaaja koki, että mikäli kuvateksti toistaa samaa asiaa mitä muutkin elementit, lukija kokee tulleen huijatuksi.

Kaksi vastaajaa kuvasi kuvatekstiä osuvasti liimaksi, joka liittää leipätekstin ja kuvan toisiinsa. Sen olisi kuitenkin hyvä tarkastella asiaa hieman eri tyylillä kuin otsikko ja leipäteksti. Heidän mukaansa sen pitää kuitenkin antaa lukijalle perustiedot jutusta ja selittää sopivasti, mitä kuvassa tapahtuu: ei liian pintapuolisesti, mutta ei kuitenkaan lukijaa aliarvioivan tarkasti. Pituudelta hyvän kuvatekstin mainittiin olevan tiivis ja houkutteleva: ei liian pitkä ja kikkaileva.

Yksi vastaaja mainitsi myös, että kuvateksti ei saa sisältää uutta asiaa muihin jutun elementteihin nähden. Hänen mielestään kuvateksti ei saa ”sekoittaa” lukijaa, vaan sen pitäisi liittyä kiinteästi leipätekstiin eikä tuoda enää uutta asiaa. Tämä on osoitus siitä, ettei toimitusten sisällä ole selkeitä linjavetoja, joita kaikki noudattaisivat.

Hyvän kuvatekstin mainittiin myös aiheuttavan reaktion: mikäli kuvateksti on iskevä, se pistää lehden sivuilta silmään ja laittaa lukijan miettimään. Kuitenkin myös toisenlainen näkemys tuli esille, sillä yksi haastateltava koki hyvän kuvatekstin olevan ”huomaamaton”. Hänen mielestään huono kuvateksti pistää lukijan silmään, hyvä ei.

Toimitussihteereistä toinen lähestyi kuvatekstiä oikeellisuuden kautta. Hänen mielestään kuvatekstin kaikista tärkein ominaisuus on virheettömyys. Erityisesti nimivirhettä hän piti anteeksiantamattomana.

Vaikka itse käsittelen illan aikana kymmenittäin juttuja ja kuvatekstejä, joillekin ihmisille lehtikuvassa oleminen on ainutkertainen tilanne. Varmistan aina saatetiedoista, toimittajalta, kuvaajalta tai esimerkiksi Facebookista, että henkilöiden nimet ja järjestys ovat oikein. Nimivirhe korostuu eniten kuvatekstissä. Yleisin asia, mitä kuvateksteistä korjaan, ovat nimi- ja tittelivirheet.

Samainen toimitussihteeri kertoi joutuvansa muokkaamaan muutamaa kuvatekstiä joka ilta. Hän koki, että mikäli hän ei itse ymmärrä toimittajan hahmottelemaa kuvatekstiä, ei sitä ymmärrä lukijakaan.

Toimittajilta kysyin myös, millainen on tyypillinen heidän tekemänsä kuvateksti. Viidestä toimittajasta vain yksi koki tekevänsä ”huonoa” työtä. Hän kuvaili tyypillisen kuvatekstinsä sisältävän jonkun asian, joka jo tekstissä esiintyy. Joskus kuvateksti on jopa suora kopio leipätekstin osasta. Muut haastateltavat uskoivat omat kuvatekstinsä täyttävän hyvän kuvatekstin kriteerit aivan kelvollisesti. He kokivat säännöllisesti onnistuvansa mainitsemaan kuvatekstissä jotain uutta ja pitämään kuvatekstinsä mielenkiintoisena. Yksi toimittaja huomautti, että kuvatekstin tekeminen on motivoivampaa tuoreeseen kuvaan. Arkistokuvien kuvateksteissä on hänen havaintojensa mukaan täydetekstin luonne.

Kiinnostavaa oli myös, kun kysyin toimittajilta, käyttävätkö he usein ”herkullisimpia” materiaalejaan kuvateksteihin. Tyypillisesti näin kävi vain, mikäli jokin mehevä asia liittyi kuvaan ja sopi täten paremmin kuvatekstiin kuin leipätekstiin. Suuremmaksi osin toimittajat kuitenkin käyttivät parhaat yksityiskohtansa otsikkoon tai jutun kärkeen. Mikäli leipätekstiin taas ei mahtunut kaikki haluttu, oli kuvateksti hyvä palsta tällaiselle. Tämä toimintamalli vahvistaa väitettä, että toimittajat rakastavat leipätekstiä: he pitävät sitä arvokkaimpana elementtinä, ja käyttävät mieluiten parhaat palansa siihen.

5.2 Yleensä viimeisenä – mutta syystä

Koska tutkimuskysymykseni pyrki selvittämään nimenomaan kuvatekstin roolia journalistisessa juttuprosessissa, oli kiinnostavaa tietää, milloin toimittajat kuvatekstin luovat. Itselläni kuvatekstin rakentaminen jää tyypillisesti aivan loppupään työvaiheeksi, joten oman toimintamallini ja muutaman taustakeskustelun perusteella oletin, että tämä on yleinen tilanne muidenkin toimittajien keskuudessa.

Oletus osui oikeaan, mutta asialle on selkeä syy. Kaikki haastattelemanani toimittajat kertoivat kuvatekstin tekemisen jäävän yleensä juttuprosessin loppuun. Suurin osa kuitenkin korosti, että he näkevät jutun kuvat vasta, kuten leipäteksti on aika lailla kasassa. Vaikka toimittaja olisi ollut mukana kuvauskeikalla, hän ei tarkkaan tiedä, millaisia kuvia kuvaaja on saanut aikaan. Tällöin kuvatekstin tekeminen on erittäin vaikeaa, ja yleensä alustavaa versiota joutuu muuttamaan jälkikäteen, mikäli sellaisen on tehnyt ennen kuvan näkemistä.

Tutkimistani lehdistä Kalevassa kuvateksti kirjoitetaan kuvan saatekaavioon eikä samaan dokumenttiin leipätekstin kanssa, joten teknisesti ottaen kuvatekstin loppusijoittaminen on mahdollista vasta, kun lopullinen kuva on ajettu järjestelmään. Mikään ei toki estä suunnittelemasta kuvatekstiä jo etukäteen johonkin muualle ja sen liittämistä saatetietoihin sitten, kun se on mahdollista, mutta näin tapahtuu käytännössä todella harvoin.

Yksi toimittaja tunnisti itseltään kaksi vaihtoehtoista työskentelymallia. Mikäli hän on kuvauspaikalla käynyt kuvaajan kanssa läpi kuvasaaliin ja tehnyt heti keikan jälkeen kuvavalinnan, hän kirjoittaa kuvatekstin heti ensimmäisenä. Mikäli taas näin ei käy, on muu juttu jo yleensä valmis, kun hän alkaa miettiä kuvatekstiä. Toinen toimittaja mainitsi kirjoittavansa aluksi kuvatekstilaatikkoon kuvaajan nimen ja varsinaisen kuvatekstin vasta leipätekstin kirjoittamisen jälkeen. Kolmas totesi, että mikäli kyseessä on niin sanottu kuvalähtöinen juttu, jossa kuva ja sitä kautta kuvateksti ovat suuressa roolissa, hän kirjoittaa kuvatekstin heti otsikon jälkeen.

Myös kuvateksteihin käytetty aika on tyypillisesti vähäinen. Vastaajien yhteinen kokemus oli, että ajallisesti kuvatekstin luominen vie vain pienen siivun itse juttuprosessista. Yhden vastauksen mukaan kuvateksti hahmottuu jatkuvasti muuta juttua kirjoitettaessa, ja kun leipäteksti on valmis,

myös kuvateksti on valmiina päässä eikä sen kirjoittaminen vie minuuttia kauempaa. Toinen toimittaja korosti kuvatekstin olevan helpompi ja nopeampi tehtävä kuin esimerkiksi otsikko.

Koska haastatellut toimittajat työskentelevät suurissa sanomalehdissä, he kuvittavat harvoin juttujaan. Eräs toimittaja totesi, ettei hän ole moneen vuoteen ottanut yhtään lehtikuvaa. Tavanomaista se ei ollut kenellekään, mutta kaikki muut kertoivat satunnaisesti työskentelevänsä myös kameran kanssa. He kokivat, ettei kuvatekstin tekemisessä ole eroja riippumatta siitä, onko kuvan ottanut itse vai onko se erillisen kuvaajan tuotos. Tärkeämpi asia on, onko toimittaja itse ollut mukana kuvaustilanteessa. Mikäli on, kuvatekstin tekeminen on aivan yhtä helppoa riippumatta siitä, onko kameraa käyttänyt toimittaja vai valokuvaaja. Vain yksi toimittaja koki, että hän on paremmin perillä kuvan taustoista ja osaa täten luoda paremman kuvatekstin, mikäli hän on itse huolehtinut jutun lisäksi myös kuvan ottamisesta.

5.3 Toimittaja kantaa päävastuun, kuvaaja minimaalisessa roolissa

Aiemmissa tutkimuksissa ja teoriamateriaaleissa ei ole juurikaan pohdittu, kenen tehtävä kuvatekstin tekeminen oikeastaan on. Heikkilän teoksessa (2006, 95–98) aihetta käsitellään yhden alaluvun verran. Oman tutkimukseni kannalta olennaisia ovat Heikkilän siteeraamat Kimmo Kiimalaisen ja Dennis Rundtin näkemykset.

Kiimalaisen mukaan kuvateksti on juuri se osa juttua, jossa kirjoittajan ja valokuvaajan yhteistyötä on helpoin harjoittaa. Kiimalainen pitäisi järkevänä, että kuvaustilanteen paremmin tunteva valokuvaaja hahmottelisi kuvaan alustavan kuvatekstin, jossa hän voisi esimerkiksi kertoa niistä olennaisista asioista, jotka eivät näy tai avaudu lukijalle pelkästään kuvaa katsomalla. Rundt sysäisi vielä enemmän vastuuta valokuvaajalle. Kiimalainen jätti lopullisen viilaamisen toimittajalle tai taittajalle, mutta Rundtin mielestä kuvaaja on se henkilö, jonka tulisi laatia kuvateksti. Hän tietää Rundtin mukaan parhaiten, millainen tarina kuvan taustalla on. (Heikkilä 2006, 95–98.)

Kiimalaisen ja Rundtin ajatukset eivät kuitenkaan toteudu Kalevassa tai Keskipohjanmaassa – muuta kuin haaveissa. Yksikään haastateltavistani ei nähnyt kuvatekstin tekemisen kuuluvan valokuvaajan tehtäviin, vaan nimenomaan toimittajan. Pari toimittajaa nosti esille toimitussihteerin (eli taittajan) roolin. Toimitussihteerin kanssa toimittajat voivat katsoa, miten kuvateksti sopii sivulle

ja tarvittaessa muokata sitä sopivampaan mittaan ja muotoon. Myös valokuvaajat, toimitussihteerit ja toimituspäälliköt näkivät kuvatekstin olevan pääosin toimittajan vastuulla. Valtaosa vastaajista koki, että muunkin juttusisällön kirjoittanut toimittaja on paras henkilö myös kuvatekstin luomiseen.

Valokuvaajan rooli nousi esille vasta parannusehdotuksia mietittäessä. Usea haastateltava lähtisi parantamaan laatimisprosessia nimenomaan yhteistyön ja keskustelun kautta. Haastatteluvastausten perusteella optimitilanne olisi, että taittovaiheessa jutun kirjoittanut toimittaja, kuvan ottanut valokuvaaja sekä jutun taittava toimitussihteeri kokoontuisivat yhteen taittopöydän ääreen ja miettivät yhdessä kuvatekstiä.

Mainittu järjestely on kuitenkin hankala toteuttaa lähinnä ajankäytöllisistä syistä. Suurimpana ongelmakohtana nähtiin etenkin kuvaajien kiireinen aikataulu. Usein kuvaajat ovat joko keikoilla tai purkamassa ja käsittelemässä ottamiaan kuvia, joten heidän aikansa hektisessä uutistyössä ei välttämättä riittäisi enää kuvateksteihin panostamiseen. Nykyisessä työskentelymallissa suurin yhteistyö toimittajan ja kuvaajan kanssa tapahtuu ennen keikkaa ja sen aikana, kun työpari keskustelee etukäteen jutun sisällöstä ja pohtii, miten kuvasta saisi mahdollisimman herkullisen ja leipätekstiä tukevan. Keikan jälkeen yhteistyö on lähinnä kuvien valitsemista, kun toimittaja käy kuvaajan selän takana tarkistamassa, millaisia kuvia kuvaaja sai aikaan ja esittämässä toiveensa, mitkä kuvat laitetaan lehteen.

Toinen monelta haastateltavalta esiin noussut parannusehdotus oli peiliin katsominen. Useampi koki, että kuvatekstien tasoa olisi mahdollista nostaa yksinkertaisesti keskittymällä niiden tekemiseen enemmän. Erään haastatellun mukaan toimituksissa on vallalla oletus, että toimittajat kyllä osaavat kuvatekstin tekemisen ilman erillistä ohjeistustakin. Hän näki, että oletus pitää paikkansa, mutta toimittajia pitäisi vain herätellä kaivamaan esiin se potentiaali, mikä heissä piilee.

Mikäli valokuvaaja on käynyt yksin ottamassa kuvan, kuvaajan rooli kuvatekstin laatimisessa on suurempi kuin silloin, mikäli toimittaja olisi ollut mukana. Yksi valokuvaaja koki, että hän on velvollinen hahmottelemaan kuvatekstin raakaversioon, mikäli hän on ainoa kuvauspaikalla ollut henkilö. Hänen kokemuksensa mukaan toimittajat käyttävät usein hyväkseen kuvan sisältämiä metatietoja (tunnetaan myös nimellä saatetiedot), mikäli kuvaaja on sellaisia kuvan mukaan liittänyt. Hän koki myös tehtäväkseen kerätä kuvaan liittyvä data (henkilöiden nimet, heidän järjestyksensä kuvassa, tapahtumapaikka ja muu kuvatekstin kannalta tärkeä tieto) ja vastata sen oikeellisuudesta.

5.4 Kuvateksti kiinnostaa kuvaajaa

Valokuvaajien suhtautuminen kuvatekstiin on osin paradoksaalinen. Haastattelemistani kuvaajista kukaan ei kertonut osallistuvansa säännöllisesti kuvatekstin tekemiseen. Silti kaikki pitivät oman kuvan yhteydessä julkaistua kuvatekstiä erittäin tärkeänä. Yksi kuvaaja koki kuvatekstin laadun korreloivan myös kuvan laatua: mikäli kuvateksti on hyvä, se osoittaa, että kuva on ollut niin kiinnostava, että toimittaja on pysähtynyt hetkeksi katsomaan kuvaa ja rakentanut sille arvoisensa kuvatekstin. Toinen kuvaaja muisteli, ettei hän ole koskaan ollut toimittajan kaverina tekemässä kuvatekstiä, mutta koskaan hän ei ole myöskään joutunut ”pettymään” kuvatekstiin, vaan se on aina ollut asiallinen ja pysynyt aiheessa.

Yksi merkittävä tekijä on myös juttutyyppi. Perinteinen uutiskuva ei toimi ilman kuvatekstiä, mutta uutiskuvat ovat kuitenkin valokuvaajille sen verran arkipäivää, etteivät he useinkaan osallistu kuvatekstin laatimiseen. Valokuvaajat osallistuvat prosessiin oikeastaan vain silloin, mikäli heillä on jotain erityisen olennaista tietoa, jota toimittajalla ei ole. Mikäli kyseessä taas on esimerkiksi suurempi useamman sivun mittainen ja useamman kuvan sisältävä reportaasi tai henkilökuvaa, kuvaaja on useammin mukana hahmottelemassa kuvatekstejä. Yksi toimittaja totesi, etteivät valokuvaajat tule oma-aloitteisesti sekaantumaan jutun tekstiosuuteen, mikäli sitä ei heiltä erikseen pyydä.

Uutisjutuissa käy joskus myös niin, ettei toimittaja ehdi nähdä kuvaa ennen kuvatekstin laatimista. Näissä tapauksissa hän joutuu rakentamaan kuvatekstin joko kuvaajalta saamiensa alustavien tietojen mukaan tai ”yleispätevästi” ja kuvatekstin tulee toimia kuvan sisällöstä riippumatta. On selvää, ettei kuvatekstin taso voi näissä tapauksissa olla kovin korkea. Tällaisten kuvatekstien kanssa toimitussihteerien pitäisi olla erityisen tarkkana ja viilata kuvatekstistä paremmin kuvaa (ja leipätekstiä) tukeva versio kuin toimittajan sokkona kirjoittama alkuperäinen ehdotus.

5.5 Toimitussihteeriltä vaaditaan urheiluhenkä

Kummatkin haastattelemistani toimitussihteereistä kokivat, että kuvatekstien tarkistaminen ja korjaaminen kuuluu heidän tehtäviinsä. Toimitussihteerin on kuitenkin pakko luottaa toimittajan työnjälkeen, sillä mikäli toimittaja tekee juttuprosessin varrella virheitä, toimitussihteerin on hyvin

hankala huomata näitä. Luottamuksen täytyy päteä myös toisinpäin, sillä toimittaja ei monestikaan juttua kirjoittaessaan tiedä, millainen sen lopullinen ulkoasu tulee olemaan. Mikäli toimittajan hahmottelema kuvateksti ei sovi toimitussihteerin taittamaan muottiin, jää sen ehostaminen viimeksi mainitun kontolle.

Toinen toimitussihteerin kuitenkin korosti, että taittovuorossa oleva toimitussihteerin toimii hyvin ohuen tiedon varassa, eikä hänellä useinkaan ole tietotaitoa ja rahkeita luoda laadukasta kuvatekstiä, jos hän ei tunne jutun aihetta erityisen hyvin. Ja vaikka olisikin, kynnys voi siitä huolimatta olla korkea, sillä toimitussihteerin saattaa käsitellä taittovuoron aikana jopa 20 lehden sivua. Hänen mukaansa moisessa ”liukuhihnatahdissa” vaaditaan poikkeuksellisen suurta kiinnostusta, jotta kuvateksteihin jaksaa perehtyä niiden vaatimalla pieteetillä.

Toinen nosti esille mielenkiintoisen asian, jota hän joutuu satunnaisesti korjaamaan. Mikäli kuvassa esiintyy mies ja nainen, kuvatekstissä saattaa olla maininta, kumpi heistä on kumpikin. Mikäli henkilöiden sukupuoli on selvästi tunnistettavissa, niiden erillinen mainitseminen on täysin tarpeetonta ja kaiken lisäksi noloa.

5.6 Nykytaso tyydyttää

Yksikään Kalevan tai Keskipohjanmaan toimituksen jäsen ei ollut tyytymätön lehensä kuvatekstien tasoon. Selvästi yleisin vastaus oli luokkaa ”riittävä” tai ”aivan ok”. Myös vaihtelevuus korostui, mutta lähinnä positiiviseen suuntaan. Muutaman haastatellun mielestä omassa lehdessä julkaistut kuvatestit ovat pääosin kohtalaisen hyviä, mutta joukkoon mahtuu myös ”helmiä”, kuten yksi vastaaja totesi. Omaan analyysiini verraten näkemys vaikuttaa ylioptimistiselta, sillä tutkimusjaksollani lehdissä ilmeni myös sanalla sanoen huonoja kuvatekstejä.

Yksi haastateltava oli huomannut työkavereistaan suurta vaihtelevuutta kuvatekstien kiinnostavuuden suhteen. Osa panostaa kuvateksteihin ja he tekevät sen huolella. Osa taas koko elementti ei kiinnosta, ja se näkyy myös työn laadussa. Toinen totesi, että joskus kuvateksteistä heijastuu, ”ettei se ole prosessin keskeisin juttu”. Kolmas näki, että hänen edustamansa lehden kuvatestit ovat latteita, mutta silti riittävän hyviä. Ne tehdään hänen mukaansa asiallisen hyvin, eikä suuria heilahteluja tasossa ole. Neljäs oli huomannut, että kuvatestit sisältävät tyypillisesti vähemmän virheitä, erityisesti nimivirheitä, kuin leipätekstit. Viides vastaaja koki myös, että

toimituksen vakituiset työntekijät tekevät kuvatekstit paremmin kuin kesätyöntekijät. Hänen mielestään kuvatekstien taso pysyy tasaisena, mutta kesäisin lehdissä saattaa esiintyä liian pitkiä ja jaarittelevia kuvatekstejä.

Parannusehdotuksista esille nousi erityisesti kaksi asiaa: asiaan liittyvän koulutuksen järjestäminen sekä tekijän oma skarppaaminen. Eräs toimittaja pohti, että ”pitäisi vain tehdä henkilökohtainen periaatepäätös, ettei rakenna ilmeisintä kuvatekstiä”. Useampi haastateltava uskoi, että kuvatekstien taso nousisi, mikäli niihin käyttäisi enemmän aikaa.

Eräs vastaaja näki, että kuvatekstiä voisi viedä räväkämpään ja rohkeampaan suuntaan. Hänen mielestään kuvatekstit voisivat olla rohkeammin tunteisiin ja intuition vetoavia. Hän näkee kuvatekstin sellaisena osana sanomalehtijuttua, jossa on hyväksyttävää käyttää kielellisiä kykyjään ja ottaa persoonallisempi lähestymistapa. Kunhan kuvatekstit pysyvät asiallisena ja totuudenmukaisina, niitä voisi hänen mielestään viedä otsikon tapaan pois perusturvalliselta alueelta. Yksi valokuvaaja näki, että kuten hän voi kuvatessaan, myös toimittaja voisi kuvatekstiä kirjoittaessaan joskus irrotella.

Kuvatekstin korostaminen ja siihen liittyvien ohjeistusten antaminen oli myös monen ratkaisu kuvatekstien tason nostamiseksi. Kummankin tutkimuskohteenani toimineen lehden toimituksessa on järjestetty säännöllisesti erilaisia tietoiskuja, koulutuksia ja työpajoja. Kuvatekstiä näissä ei ole käsitelty. Yksi vastaajista koki, ettei kuvatekstiin tule nykyisellään panostettua riittävästi, mutta mikäli asiasta puhuttaisiin säännöllisesti ja sen merkitystä korostettaisiin toimituksessa, se motivoisi kiinnittämään asiaan enemmän huomiota. Toinen koki, että toimituksen sisällä pitäisi määritellä esimerkkien kanssa, millainen kuvateksti on hyvä ja millainen huono. Hänen mielestään se auttaisi toimittajia tekemään hyviä kuvatekstejä.

5.7 Ohjeistukset loistavat poissaolollaan

Ennako-oletukseni siitä, ettei kuvatekstin tekemiseen anneta erillisiä ohjeita, osoittautui oikeaksi. Yksikään haastateltavistani ei muistanut, että olisi opiskelujensa tai työuransa varrella saanut koulutusta tai ohjeistusta nimenomaan kuvatekstin tekemiseen. Esimerkiksi Keskipohjanmaassa oli syksyllä 2013 järjestetty koulutus, jossa käsiteltiin tarkasti muita jutun elementtejä, mutta kuvateksti jäi kokonaan ilman huomiota. Yhden toimittajan mukaan koulutuksessa muun muassa

käytiin läpi houkuttelevan otsikon laatimista sekä useampia malleja, miten leipätekstin voi rakentaa, mutta kuvatekstiä ei käsitelty lainkaan.

Keskipohjanmaan toimituspäällikön Päivi Savelan (21.10.2014, haastattelu) mukaan lehdessä on annettu toimituksen väelle vain yksi ohjeistus kuvatekstin tekemiseen: kuvateksti ei saa olla hirveän lyhyt. Myöskään Kalevassa kuvateksti ei ole Erkki Hujasen mukaan esillä jokapäiväisessä tekemisessä. Lehden päätoimittaja ja toimituspäälliköt antavat säännöllisesti palautetta lehdistä, mutta kuvatekstistä palautetta annetaan vain todella harvoin, toisin kuin usein käsiteltävästä otsikosta. (Hujanen 27.10.2014, haastattelu.)

Eräs vastaajista muistutti myös, että lukijat ovat ahkeria lähettämään palautetta toimitukseen. Juttusisällöistä, kirjoitusvirheistä ja muista lukijat huomauttavat mielellään, mutta hän ei muistanut yhtäkään tapausta, että lukijat olisivat kommentoineet kuvatekstejä millään tavalla.

5.8 Ei tarvetta kuvatekstitoimittajille

Opinnäytetyöni aihetta pohtiessani mieleeni tuli kysymys, olisiko toimituksissa mahdollisesti käyttöä erilliselle kuvatekstitoimittajalle. Tällainen henkilö kävisi juttua läpi toimittajan kanssa ja kyselisi valokuvaajalta lisätietoa kuvan sisällöstä sekä taustoista. Sopivan kokonaiskuvan muodostettuaan hän rakentelisi jutulle kiinnostavan kuvatekstin, yhteistyössä sekä toimittajan, kuvaajan ja toimitussihteerin kanssa. Vaikka aikataulut tai muut ulkoiset tekijät eivät mahdollistaisi mainittua järjestelyä, kuvatekstitoimittaja kävisi taittovaiheessa läpi kaikki lehteen menevät kuvatekstit ja viilaisi ne haluamaansa muotoon.

Erkki Hujasen ja Päivi Savelan mielestä tällaisille henkilöille ei ole tarvetta, vaikka toimituksen henkilöstöresurssit olisivat rajattomat. Savela näki, että kuvatekstin tekeminen kuuluu edellä mainitun henkilöryhmän kokonaispakettiin, eikä sitä tarvitse ulkoistaa erilliselle henkilölle. Hän ei myöskään kokenut, että kuvatekstitoimittaja parantaisi kuvatekstien laatua. Myös Hujanen koki asian samasta näkökulmasta. Kalevassa editoija käy joka tapauksessa taittajän ja toimitussihteerin lisäksi jutut läpi ennen painoon menoa, joten kuvatekstin ehostaminen kuuluu myös hänen rooliinsa. Lisäksi kuvatekstin tekemiseen saavat osallistua kaikki toimituksen henkilöt, joten erilliselle ammattilaiselle ei ole käyttöä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Jatkuvaa valintaa

Kuva, otsikko ja kuvateksti. Kun sanoma- tai verkkolehden lukija on käynyt läpi nämä kolme elementtiä, hän päättää, käykö hän leipätekstin kimppuun. Mikäli mainittu paketti ei herätä kiinnostusta, juttu saa jäädä muiden luettavaksi. Mikäli herättää, lukija aloittaa leipätekstin lukemisen, kunnes virkkeen tai parin jälkeen hän on jälleen valinnan edessä: jatkaako vai lopettaako?

Sanomalehden lukija tekee jatkuvasti valintaa, jatkaako hän lukemista vai siirtyykö hän seuraavan jutun pariin. Ihannetilanne on, että jokainen valinta päättyy jutun voittoon. Mikäli jutun aihe aidosti kiinnostaa lukijaa, myönteisen vastauksen saaminen on helpompaa, mutta leijonanosassa tapauksista kirjoittajan, kuvaajan ja taittajan on ylitettävä itsensä, jotta lukija malttaa käydä läpi koko juttusisällön – enemmän tai vähemmän ajatuksen kanssa.

Oman tutkimukseni kannalta kiinnostavinta on kuvatekstin merkitys tässä yhtälössä. Olisi ollut kiinnostavaa tietää, mitä tavallinen lukija asiasta ajattelee, mutta sen selvittäminen ei mahtunut tähän opinnäytetyöhön. Tutkimuksessani ääneen pääsivät toimittajat, valokuvaajat, toimitussihteerit ja toimituspäälliköt. Kaikki heistä ovat lehtien sisällöntuottajia, mutta samalla he kaikki ovat myös lukijoita. Heidän mielipiteensä oli selkeä ja yhtenäinen: kuvateksti on yksi merkittävimmistä vedenjakajista. Hyvä kuvateksti saa lukijan vastaamaan ensimmäiseen, ja kenties tärkeimpään, kysymykseen myöntävästi ja jatkamaan lehden lukemista.

Kuten ennen työhön tarttumista oletin, toimittajien panostus kuvatekstiin jää usein vähäksi. Kuvatekstin tekemiseen käytettävä aika korreloikin usein kyseisen elementin viemää palstatilaa eikä sen todellista tärkeyttä. Tämä ei missään nimessä ole läpeensä huono asia. Tuntuisihan se järjettömältä, mikäli 200 merkin kuvateksti ja 3000 merkin juttu söisivät yhtä paljon aikaa. Kuvateksti on kuitenkin sen verran vaikutusvaltainen palanen, että siihen tulisi käyttää enemmän aikaa kuin 200 leipätekstimerkin kirjoittaminen vie. Sen toimittajatkin tiedostavat. Kuvatekstin kirjoittamisesta tulee kuitenkin helposti rutiininomainen toimenpide, joka hoituu omalla painollaan. Vaikka asiaan ei erikseen kiinnittäisi huomiota, vankan ammattitaidon avulla toimittaja pystyy luomaan ruutunsa täyttävän kuvatekstin vähemmällä huomiollakin.

Haastateltavista useampi mainitsi, että kuvatekstillä on oikeus olla ”kevyempi” kuin leipäteksti. Mikäli leipäteksti on asiallista, kansankielellä kuivakkaa tekstiä, voi kuvateksti tarkastella samaa asiaa hieman huolettomammalta kannalta ja täten houkutella lukijaa myös raskaamman leipätekstin pariin. Tämä ei silti saisi aiheuttaa toimittajalle tunnetta, että kuvateksti olisi vähempiarvoinen elementti. Kevyempään ja helppolukuisempaan kuvatekstiin on pienempi kynnyksensä tarta kuin asiapitoiseen leipätekstiin, joten mikäli tämän kevyen elementin tekee huolella, se saattaa virittää lukijan sellaiseen mielentilaan, että myös leipäteksti herättää kiinnostuksen. Kuvatekstiä kutsuttiin myös sisäänmenopisteeksi itse jutulle. Erään haastateltavan kokemusten mukaan otsikolla on nykyään hankala herättää kiinnostusta (johtuen varmasti osin nykypäivän verkkouutisten otsikointitavoista, joilla klikkauksia metsästetään kaikin keinoin), joten kuvateksti alkaa olla yhtä tärkeä tai jopa tärkeämpi elementti, jolla juttu myydään lukijalle.

Kiinnostava jatkokysymys on, pitäisikö sanomalehtien kuvatekstejä viedä samaan suuntaan kuin iltapäivälehtien otsikoita on viety? Saamieni haastatteluvastausten perusteella toimituksen työntekijät kokevat kuvatekstit ”latteiksi, mutta riittävän hyväksi”. Heille tuo taso tuntuu riittävän, mutta onko se todellisuudessa riittävä? Vaikka iltapäivälehtimäisyys tuntuukin ideana etoivalta ja tässä tapauksessa yliampuvalla, voi suunta olla oikea. Sensaatiolööppejä ei tarvitse revitellä kuvateksteissäkään, mutta jotakin väriä niihin olisi hyvä saada.

6.2 Parannusehdotukset

Tässä luvussa listaan parannusehdotuksia, joita tutkimuksen lopputulemana vedin yhteen. Parannusehdotukset ovat omia mielipiteitäni, jotka ovat muovautuneet lukemani teorian tiedon, tekemäni analyysin sekä suorittamieni haastatteluiden pohjalta lopulliseen muotoonsa. Ne ovat luvun yläotsikon mukaan johtopäätöksiä, eivätkä sisällä mullistavaa tietoa edellisiin lukuihin verrattuna.

Yksinkertaisin neuvo kuvatekstien tekijöille on parempi paneutuminen asiaan. Tekemieni haastatteluiden perusteella toimittajat kirjoittavat kuvatekstin, ja siinä se. Kun kuvatekstilaatikko on kerran saatu täyteen, sen eteen ei nähdä enempää vaivaa.

Eräs ammattikuvaaja antoi kerran neuvon, että valokuvaajan kannattaa aluksi ottaa muutama ”varmistuskuva”. Niillä hän tarkoitti hyviä peruskuvia, jotka ajavat asiansa, mikäli parempaa ei ole tarjolla. Sen jälkeen kuvaaja voi hänen mielestään keskittyä ottamaan näyttävämpiä ja erikoisempia otoksia. Mikäli ne eivät onnistu, aina on varalla aluksi otettu perusvarma paketti.

Samaa logiikkaa voi soveltaa myös kuvatekstiin. Kun toimittaja saa ensimmäisen kuvatekstin tehtyä, hän voisi tämän jälkeen miettiä rinnalle yhden tai kaksi vaihtoehtoista kuvatekstiä. Toinen hyvä valokuvauksesta peräisin oleva neuvo on hylätä ensimmäisenä mieleen tuleva ilmeisin vaihtoehto, ja miettiä sen tilalle jotain kekseliäämpää. Tämä tukee edellistä neuvoa. Uskon, että mikäli kuvatekstikentän parissa pähkailisi edellisen kolmen minuutin sijasta vaikkapa kymmenen minuuttia, ehtisi päässään jalostaa kypsemmän ja houkuttelevamman kuvatekstin.

Toinen hyvä vaihtoehto on päättää jo kirjoitusprosessin alussa, minkä faktan käyttää kuvatekstiin. Tämä tietysti vaatii sen, että toimittajalla on jonkinlainen käsitys jutun kuvituksesta. Toimitukseen palatessaan ja muistiinpanot lukiessaan toimittaja voisi miettiä, mikä yksityiskohta olisi sopiva kuvatekstiin laitettavaksi ja hahmotella valmiiksi alustavan version, jota voi matkan varrella viilata kohti lopullista muotoaan. Kantava ajatus kuitenkin on, että yksi ”leipätekstiin tarkoitettu” tiedonjyvänen sijoitettaisiinkin kuvatekstiin.

Haastatteluideni perusteella valokuvaajilla ei juurikaan ole vastuuta kuvatekstin teosta. Mielestäni valokuvaajan roolia voisi kasvattaa tuntuvastikin. Vaikka sanat eivät olekaan valokuvaajan ensisijainen työkalu, hänellä kuuluisi olla oma osansa kuvatekstin luomiseen. Koska kuvatekstin tulee ensisijaisesti liittyä kuvaan, hän on paras henkilö avaamaan ottamansa kuvan taustoja. Olen itsekkin työelämässä törmännyt tilanteeseen, jossa valokuvaaja on ottanut kuvan henkilöstä tiettyä taustaa vasten, mutta ei ole kertonut asiasta toimittajalle, joka ei itse kohteen ja taustan yhteyttä hoksannut. Näin valokuvaajan ajatus ei ikinä päätynyt kuvatekstiin asti, eikä täten avautunut myöskään lukijoille.

Mainittu tilanne on varmasti harvinainen, mutta uskon silti, että valokuvaajat saisivat nostettua kuvatekstin tasoa mielenkiintoisilla yksityiskohdillaan. Mikäli kuvaajalla on niin kiire, ettei hän ennätä keskustella toimittajan kanssa, hänen tulisi merkitä ainakin kuvan saatetietoihin asioita, joita toimittajan olisi hyvä ottaa kuvatekstissä huomioon. En kuitenkaan usko, että valokuvaajalta olisi liikaa vaadittu, että kuvat käsiteltyään hän menisi toimittajan työhuoneeseen, esittelisi kuvat

toimittajalle ja antaisi vinkkiä, mitä kuvateksti voisi hänen mielestään sisältää. Optimitilanteessa he hahmottelisivat kuvatekstin yhdessä siltä istumalta.

Toimitussihteerin kannalta haastava tilanne on, että kun hän illalla taittaa jutun sivulle, sen kirjoittanut toimittaja on usein jo poistunut työpaikalta. Mikäli kuvateksti on väärän mittainen tai ei muuten vain sovi taittomalliin, on toimitussihteerin käytännössä omillaan asian suhteen. Käytännössä toimitussihteerin tehtävänä on varmistaa, että kuvateksti täyttää sopivan tilan lehden sivulta eikä se sisällä virheitä. Hänen ei ikinä tulisi joutua tilanteeseen, jossa kuvatekstin laatiminen jää kokonaan hänen vastuulleen.

Mikäli aikataulun puitteissa on mahdollista, toimitussihteerin voisi juttua taittaessaan kutsua toimittajan ja valokuvaajan luokseen viilaamaan kuvatekstiä. Mikäli kuvateksti kuitenkin näyttää toimitussihteerin silmään hyvältä, ei moiseen kannata tuhjata aikaa.

Kuvatekstin tulisi olla enemmän esillä jokapäiväisessä lehtityössä. Kun päätoimittajat ja toimituspäälliköt antavat muulle väelle palautetta tehdyistä lehdistä, tulisi myös kuvatekstien esiintyä palautteissa. Jos johtoporras antaisi ymmärtää, että kyseessä on tärkeä palanen lehtijuttua, myös muu väki alkaisi kiinnittää asiaan enemmän huomiota. Kun toimituksissa kuitenkin järjestetään säännöllisesti koulutuksia erilaisista asioista, olisi myös kuvatekstikoulutus paikallaan.

Yksinkertaistettuna johtoportaan tulisi kertoa kuvatekstien tekijöille, mitä he kuvatekstiltä haluavat: mitä elementtejä niiden tulee sisältää ja mitä ne eivät saa sisältää. Tällainen varmasti herättäisi kuvatekstien laatijoita kiinnittämään asiaan enemmän huomiota.

6.3 Verkossa enemmän ilman kuvatekstiä

Äsken luetteleman parannusehdotukset koskettavat pääosin paperilehteä. Siinä kuvateksti on välttämätön, mutta verkossa kuvatekstittömiä uutisia voisi olla huomattavasti enemmän. Kun nettijutut ovat joka tapauksessa luonteeltaan ”sähkemäisiä” lyhyitä uutisia, ne eivät välttämättä tarvitse kaverikseen johdattelevaa kuvatekstiä, mikäli kuva ei tarvitse selitystä. Käytännössä kaikki lyhyet kuvituskuvalliset verkkouutiset toimisivat yhtä hyvin myös ilman kuvatekstiä.

Verkkokuvatekstien taso on analyysini perusteella heikompi kuin painetun lehden kuvatekstien. Tämä johtunee pääosin siitä, että verkon kuvatekstien lukuarvo on paperilehden kuvatekstien vastaavaa pienempi, joten niihin ei jakseta nähdä vaivaa yhtä paljon. Jutut kuvitetaan harvoin tuoreella kuvalla, joten motivaatio kuvatekstin tekemiseen on tällöin pienempi.

Haastatteluvastausten perusteella Kalevan linjaus on, että myös verkkouutisiin pyritään kirjoittamaan kuvateksti, mutta välttämätön se ei ole. Esimerkiksi poliisiuutisissa kuvatekstittömyys on sallittua. Jokainen juttu on tietysti oma yksittäistapauksensa, mutta jutun julkaisijalle voisi kehitellä yksinkertaisen ohjesäännön: mikäli suunniteltu kuvateksti ei tunnu tuovan jutulle lisäarvoa, sen voi jättää kokonaan pois.

7 POHDINTA

Mikäli kansalaisilta kysytään, suurimman osan mielestä Suomen ja koko maailman asiat ovat päin seiniä, ja niitä pitäisi muuttaa radikaalisti. Mikäli toimittajilta kysytään, suurin osa medioista tekee asioita väärin, ja näitä toimintamalleja pitäisi muuttaa radikaalisti.

Tämä opinnäytetyö opetti jälleen, että ideaaliin pyrkiminen on enemmän kuin suositeltavaa, mutta siihen yltäminen on erittäin vaikeaa – paikoitellen jopa mahdotonta. Raadollinen muistutus toimitustyön maailmasta tuli kesken opinnäytetyöprosessini, kun toinen tutkimuskohteistani, Kaleva, ilmoitti vähentävänsä yt-neuvotteluilla 12 työntekijää. Toimituksen puolelta heitä lähtee kahdeksan. Se tarkoittaa, että lähtevien työntekijöiden työpanos jää jäävien korvattavaksi. Tämä taas tarkoittaa enemmän töitä vähemmässä ajassa. Silloin on hyvin ymmärrettävää, etteivät kuvatekstitkään ole priimaa. Yksi henkilö kun ei voi tehdä töitä kuin yhden henkilön työpanoksen edestä. Ei yhtään enempää. Ainakaan laadukkaasti.

Erään kuudesti viikossa ilmestyvän paikallislehden toimittaja totesi kerran, että heillä yksi toimittaja tekee välillä päivän aikana jopa kolme juttua. Hän valitteli, ettei yksinkertaisesti ehdi tehdä niin laadukasta jälkeä kuin haluaisi. Tunne on varmasti tuttu muuallakin. Kuten haastatteleman toimitussihteerin minulle sanoi, hän käy illan aikana läpi jopa kymmeniä sivuja. Mikäli toimittajat joutuvat tekemään samanlaista ”liukuhihnatyötä”, on selvää, että journalismin laatu heikkenee. Kiireellä kun ei mitenkään voi tulla yhtä laadukasta jälkeä kuin ajan kanssa.

Ei hopullakaan voi kuitenkaan kaikkea selittää. Joissain tapauksissa kuvatekstit (ja muutkin elementit lehdessä) ovat sellaisia, että parempaan pitäisi pystyä joka tapauksessa. Etenkin kokeneilla työntekijöillä muutos saattaa olla hankala sisäistää, mikäli jonkun asian on tehnyt tietyllä tavalla aina.

Toivon, että tutkimukseni kuitenkin herätti edes Kalevan ja Keskipohjanmaan toimitukset kiinnittämään enemmän huomiota kuvatekstiin. Uskon, että ainakin haastatteleman toimittajat saivat kysymyksistäni hetkellisen virtapiikin ja kiinnittivät seuraavien juttujensa kuvateksteihin hieman normaalia enemmän huomiota. Toivottavasti se vaihde jäi päälle, ja ainakin he ovat omalta osaltaan nostamassa kuvatekstien laatua.

Uskoisin myös, että toimitusten johdossa on haastattelukäyntini jälkeen mietitty kuvatekstiä entistä tarkemmin. Toivottavasti siihen on myös kiinnitetty entistä enemmän huomiota esimerkiksi suunnittelu- ja palautepalaverissa. Se kun olisi mitä mainioin tapa herätellä työntekijät hoksaamaan kyseisen elementin todellinen arvo, jos se jollekin on vielä epäselvä.

Tutkielmani alussa esitin muutamia tutkimuskysymyksiä, joihin sain mielestäni kattavasti vastauksia. Opin, että kuvatekstit tehdään juttuprosessin loppuvaiheessa ja niiden tekemisestä vastaavat pääosin toimittajat, jotka eivät käytä kovinkaan paljon aikaa niiden luomiseen. Mielipide hyvän kuvatekstin ominaisuuksista oli haastateltavillani kohtalaisen yhtenäinen: ne ovat napakoita ja informatiivisia ja nostavat esille jonkun uuden asian tai näkökulman muihin elementteihin verrattuna.

Sain mielestäni kasaan riittävän suuren ja siihen nähden riittävän luotettavan tutkimusaineiston. Uskon, että mikäli nyt tekisin samanlaisen tutkimuksen kahden muun maakuntalehden toimituksiin, saisin hyvin samankaltaisia tuloksia. Täten pidän kahden lehden ja 14 haastateltavan otosta luotettavana. Yksittäisiltä työntekijöiltä saattaisi saada hyvin erilaisia vastauksia, mutta ne tuskin muuttaisivat kokonaisuutta suuresti mihinkään suuntaan.

Tutkielmassani opin sellaisten toimittajien työtapoja, jotka tekevät paljon yhteistyötä valokuvaajien kanssa. Itse olen tottunut kuvittamaan omat juttuni pääosin itse, joten oli mielenkiintoista kuulla, mitä sellaiset toimittajat ajattelevat, jotka kuvaavat harvoin. Huomasin, että heille kuvatekstien laatiminen on merkittävästi toisenlaista kuin sellaiselle, joka kuvittaa juttunsa itse. Jäävuoren huippuna useampi haastateltava nosti esiin tilanteen, jossa hänen täytyy laatia kuvateksti näkemättä kuvaa. Tällaista ei tietenkään tapahdu edes joka viikko, mutta yksikin sellainen kerta kuulostaa hurjalta. Mikäli näin käy, kuvatekstin laatii toimitussihteeri eikä valokuvaaja, jolla siinä tilanteessa olisi paras tietämys kuvatekstin luomiseen. Opin muutenkin, ettei valokuvaajan potentiaalia hyödynnetä kuvatekstin tekemisessä läheskään maksimaalisesti. Tutkielma vahvisti ajatustani, että kuvatekstit ovat tärkeässä osassa lehtijuttuja ja niihin kannattaa panostaa. Näin aion itsekin toimia tulevissa journalistisissa tehtävissäni.

Loppukaneettina voisi tiivistää, että kuvateksti ei ole elementti, jonka avulla lehdet taittaisivat levikin laskun. Se on merkittävä osa juttua, mutta se ei ole asia, jonka vuoksi ihmiset lehtiä lukevat. Se voi kuitenkin olla elementti, jonka avulla ihminen, joka lehteen tarttuu, viihtyy sen parissa pidempään. Mikäli ihmisten lehteen käyttämä aika ei kuitenkaan nousisi, vähemmän sen lukemiseen

panostavatkin saisivat niistä enemmän irti. Lauri Kotilainen (2003, 40) totesi, että ”silmäilijätkin tulee palkita”. Hyvät kuvatestit ovat juuri tällaisia: vaikka ei käyttäisi jutun lukemiseen aikaa kuin kymmenen sekuntia, ehtii lukea kuvatestin. Mikäli se on kunnossa, juttu jättää lukijalle positiivisen mielikuvan.

LÄHTEET

Heikkilä, E. 2006. Kuvan ja tekstin välissä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Helsingin Sanomat 2014. Yhteystiedot. Viitattu 13.11.2014, <http://www.hs.fi/yhteystiedot/>.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Tammi.

Huovila, T. 2005. Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja. Helsinki: WSOY.

Jaakkola, M. 2013. Hyvä journalismi. Vantaa: Kansanvalistusseura.

Kaleva 2014a. Mediatiedot 2014. Viitattu 29.9.2014.
http://issuu.com/kaleva/docs/mediatiedot_2014_small_uusi_74923821f863e9?e=4199067/7242894.

Kaleva 2014b. Toimituksen yhteystiedot. Viitattu 29.9.2014, <http://www.kaleva.fi/yhteystiedot/>.

Keskipohjanmaa 2014a. Yhteystiedot. Viitattu 6.10.2014,
<http://mediaopas.kp24.fi/Page.aspx?pid=301>.

Keski-Pohjanmaa 2014b. Keskipohjanmaan mediatiedot 2014. Viitattu 29.9.2014.
http://mediaopas.kp24.fi/Data/ba9f6043-3570-4ab2-a1d6-5a884dfb961a_mediatiedot_Keskipohjanmaa_2014_2web.pdf.

Kotilainen, L. 2003. Parempi lehtijuttu. Jyväskylä: Inforviestintä.

Mikkonen, K. 2005. Kuva ja sana. Tampere: Gaudeamus.

Suhola, A., Turunen, S. & Varis, M. 2005. Journalistisen kirjoittamisen perusteet. Jyväskylä: Finn Lectura.

Vanhanen, H. & Rantanen, L. 2012. Desing on keskeinen osa laatujournalismia. Vieraskynä 27.1.2012, Helsingin Sanomat. Viitattu 16.10.2014. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1305554291321>.

Sanomalehtien liitto 2014a. Sanomalehdet. Viitattu 1.10.2014, <http://www.sanomalehdet.fi/sanomalehdet>.

Sanomalehtien liitto 2014b. Sanomalehtien lukeminen on lisääntynyt. Viitattu 9.10.2014, http://www.sanomalehdet.fi/ajankohtaista/uutiset/sanomalehtien_lukeminen_on_lisaantynyt.6512.news.

Tekijänoikeus.fi 2014. Usein kysyttyä. Viitattu 24.11.2014, <http://www.tekijanoikeus.fi/useinkysyttya>.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Tutkimusaineisto

Helaakoski, A. 2014. Yhä useampi ansaitsee blogilla. Kaleva 16.10.2014, 4.

Helaakoski, A, 2014. Bloggaaja voi tienata jopa 5 000 euroa kuukaudessa. Viitattu 13.11.2014, <http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/bloggaaja-voi-tienata-jopa-5-000-euroa-kuukaudessa/678560/>.

Kaleva, 2014. Kaukovainion viheralueiden turvallisuudesta kysellään asukkailta. Viitattu 13.10.2014, <http://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/kaukovainion-viheralueiden-turvallisuudesta-kysellaan-asukkailta/678319/>.

Kaleva, 2014. Raksilassa pääsee luistelemaan ensi viikolla. Viitattu 13.10.2014, <http://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/raksilassa-paasee-luistelemaan-ensi-viikolla/678338/>.

Kaleva, 2014. Pennasen budjetille tyly vastaanotto. Viitattu 14.10.2014, <http://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/pennasen-budjetille-tyly-vastaanotto/678443/>.

Keskipohjanmaa, 2014. Pietarsaari kiristää vyötä. Viitattu 14.10.2014, <http://www.kp24.fi/uutiset/375159/Pietarsaari-kirist%C3%A4%C3%A4-vy%C3%B6t%C3%A4>.

Keskipohjanmaa, 2014. Veikko Laitila ottaa aikalisän, mutta hoitaa luottamustehtävänsä puheenjohtajana. Viitattu 13.10.2014, <http://www.kp24.fi/uutiset/teemat/1480/375123/Veikko-Laitila-ottaa-aikalis%C3%A4n-mutta-hoitaa-luottamusteht%C3%A4v%C3%A4ns%C3%A4-puheenjohtajana>.

Laine, L. 2014. Erikoisluokat ja Tuira kytköksissä. Kaleva 15.10.2014, 4.

Vähäsöyrinki, K. 2014. Työntekijöitä tarvitaan kymmeniä lisää. Keskipohjanmaa 15.10.2014, 3.

Murtovaara, H. 2014. Osa liikuntatunnista istutaan linja-autossa. Kaleva 14.10.2014, 5.

Savela, A. 2014. "Uudistusta ei saa pilata kiireellä". Keskipohjanmaa 16.10.2014, 6.

Mattila, A. 2014. Kunto ikää tärkeämpi auton ratissa. Keskipohjanmaa 15.10.2014, 3.

Haastattelut

Helaakoski, A. 2014. Toimittaja, Kaleva. Haastattelu 27.10.2014. Tekijän hallussa.

Hujanen, E. 2014. Yhteisötuottaja, Kaleva. Haastattelu 27.10.2014. Tekijän hallussa.

Jaakonaho, K. 2014. Toimittaja, Keskipohjanmaa. Haastattelu 21.10.2014. Tekijän hallussa.

Kauppinen, H. 2014. Toimittaja, Keskipohjanmaa. Haastattelu 21.10.2014. Tekijän hallussa.

Lehojärvi, J. 2014. Valokuvaaja, visuaalisen osaston päällikkö, Keskipohjanmaa. Haastattelu 21.10.2014. Tekijän hallussa.

Leinonen, J. 2014. Valokuvaaja, Kaleva. Haastattelu 27.10.2014. Tekijän hallussa.

Mäkelä, J. 2014. Toimittaja, Keskipohjanmaa. Haastattelu 21.10.2014. Tekijän hallussa.

Nousuniemi, N. 2014. Verkkotuottaja, Kaleva. Haastattelu 27.10.2014. Tekijän hallussa.

Oja, J. 2014. Vuoronvetäjä, Keskipohjanmaa. Haastattelu 21.10.2014. Tekijän hallussa.

Rahko, P. 2014. Toimittaja, Kaleva. Haastattelu 27.10.2014. Tekijän hallussa.

Savela, P. 2014. Toimituspäällikkö, Keskipohjanmaa. Haastattelu 21.10.2014. Tekijän hallussa.

Taulavuori, R. 2014. Editoiija, toimittaja, Kaleva. Haastattelu 27.10.2014. Tekijän hallussa.

Valtanen, P. 2014. Taittaja, toimitussihteeri, Kaleva. Haastattelu 27.10.2014. Tekijän hallussa.

Wallin, T. 2014. Valokuvaaja, Kaleva. Haastattelu 27.10.2014. Tekijän hallussa.

- Missä vaiheessa juttuprosessia kirjoitat kuvatekstin?
- Kuinka paljon käytät aikaa kuvatekstin tekemiseen?
- Millainen on mielestäsi hyvä kuvateksti?
- Millainen on tyypillinen tekemäsi kuvateksti?
- Kuinka paljon olet saanut opiskelujesi ja työurasi varrella ohjeistusta kuvatekstin tekoon?
- Mikä merkitys kuvatekstillä on?
- Mikä on sen suhde kuvaan ja leipätekstiin?
- Käytätkö tyypillisesti ”herkullisimpia” materiaalejasi kuvatekstiin?
- Jos kuvan on ottanut erillinen valokuvaaja, kuinka paljon mietitte yhdessä kuvatekstiä?
- Onko kuvatekstin tekeminen helpompaa itse otettuun kuvaan vai kuvaajan ottamaan kuvaan?
- Kenen tehtävä kuvatekstin laatiminen mielestäsi on? Miksi?
- Miten mahdollisesti muuttaisit kuvatekstien laatimisprosessia?
- Kuinka usein tekemäsi kuvateksti muuttuu ennen julkaisua? Miksi?
- Kuka sitä muuttaa?
- Millainen taso lehtenne kuvateksteillä mielestäsi on?
- Miten mahdollisesti muuttaisit kuvatekstien tasoa?

- Millainen on hyvä kuvateksti?
- Mikä merkitys kuvatekstillä on?
- Mikä on sen suhde kuvaan ja leipätekstiin?
- Voiko kuvateksti parantaa kuvaa tai toisinpäin?
- Kenen tehtävä kuvatekstin laatiminen mielestäsi on? Miksi?
- Kuinka usein olet mukana rakentamassa kuvatekstiä ottamallesi kuvalle? Miksi?
- Miten tärkeänä pidät kuvatekstiä ottamasi kuvan yhteydessä?
- Mikä merkitys sillä on, että kuvaaja osallistuu kuvatekstin laatimiseen?
- Millainen taso lehtenne kuvateksteillä mielestäsi on?
- Miten mahdollisesti muuttaisit kuvatekstien tasoa?
- Miten mahdollisesti muuttaisit kuvatekstien laatimisprosessia?

- Millainen on mielestäsi hyvä kuvateksti?
- Mikä merkitys kuvatekstillä on?
- Mikä on sen suhde kuvaan ja leipätekstiin?
- Millainen taso lehtenne kuvateksteillä mielestäsi on?
- Kuinka tarkasti luet taittamiesi juttujen kuvatekstit?
- Kuinka usein teet näihin muutoksia?
- Millaisia muutokset yleensä ovat?
- Koetko, että kuvatekstien ehostaminen kuuluu tehtäviisi?
- Kenen tehtävä kuvatekstin laatiminen mielestäsi on? Miksi?
- Miten mahdollisesti muuttaisit kuvatekstien laatimisprosessia?
- Miten toimitussihteeri voisi mielestäsi parantaa kuvatekstijournalismia?

- Oletteko johtoportaan antaneet ohjeita kuvatekstien tekoon?
- Millainen on mielestäsi hyvä kuvateksti?
- Mikä merkitys kuvatekstillä on?
- Mikä on sen suhde kuvaan ja leipätekstiin?
- Millainen taso lehtenne kuvateksteillä mielestäsi on?
- Miten mahdollisesti muuttaisitte kuvatekstin tasoa?
- Kenen tehtävä kuvatekstin laatiminen mielestäsi on? Miksi?
- Miten mahdollisesti muuttaisitte kuvatekstien laatimisprosessia?
- Arvostetaanko kuvatekstiä mielestäsi riittävästi toimitusten sisällä?
- Näetkö, että toimituksissa voisi olla käyttöä kuvatekstitoimittajille?